Ազգ

AZG armenian newspaper

Յուլիս 17. 1991
Չորեքշաբթի
Եօօրեայ թերթ.
Ա տարի. թիւ 44
Գինը՝ 30 կ.

Հասցէն՝ Երեւան 375010
Հանրապետության 47
Հեռախօս՝ 581841
Ֆաքս՝ 562941
Տելեքս՝ 243287 SULA SU

Լորդերի պալատի փոխխոսնակ բարոնուհի Քերոլայն Քոկսը ժամանեց Արցախ

Մի քանի օր առաջ Ստեփանակերտ էին ժամանել բարոնուհի Քերոլայն Քոկսը եւ նրան ուղեկցող 17 հոգի: Նրանք հանդիպումներ են ունեցել Ստեփանակերտի բնակչության, ադրբեջանական բանտերից մի կերպ ազատվածների, Բերդաձորից, Հադրութի շրջանից փախածների հետ: Հուլիսի 14-ի երեկոյան ժամը 20:30-ին ամբողջ խմբին տեղափոխել են Բաքու, իբր նրանց անվտանգությունն ապահովելու համար: Պատվիրակության այն պահանջը, թե ցանկանում են Ստեփանակերտում շարունակել իրենց աշխատանքները, այցելել Շահումյանի շրջան, չի բավարարվել: Նրանց հայտնել են, որ եթե ցանկանում են գնալ Ստեփանակերտ, թող Երեւանից ինքնաթիռ գա Բաքու՝ իրենց Երեւան տեղափոխելու, իսկ Երեւանից արդեն կարող են նորից մեկնել Ստեփանակերտ:

Հուլիսի 15-ին բարոնուհի Քոկսը իր խմբի հետ հատուկ ինքնաթիռով Բաքվից ժամանել էր Երեւան եւ երեկ, հուլիսի 16-ին, կրկին մեկնեց Լեռնային Ղարաբաղ, Բերդաձոր, որտեղից, ըստ լուրերի, նա մեկնել է Մոսկվա, որ պատրաստվում է այսօր կամ վաղը ժամը առուլիս տալ: ■

Նախագծերի ստացնատն ավարտվեց բանականության հաղթանակով

Երկուշաբթի, հուլիսի 15-ին, Հայաստանի Գերագույն խորհուրդը շարունակեց իր 2-րդ նստաշրջանի աշխատանքները: Առավոտյան նիստում խորհրդարանը լսեց Շահումյանի շրջանից նոր վերադարձած Արբին Բաղդասարյանի ինֆորմացիան՝ շրջանում տիրող իրավիճակի մասին: Ապա խորհրդարանն անցավ Արցախի հարցի քննարկմանը:

Նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը կոչ արեց զգուշավոր քննարկում ծավալել Արցախի հարցի վերաբերյալ: Ինչպես հայտնի է, խորհրդարանին էր ներկայացվել 2 նախագիծ. առաջինը՝ 59 պատգամավորների ստորագրությամբ կրող «Լեռնային Ղարաբաղում հայ ժողովրդի պայքարը ազգային-ազատագրական պայքար ճանաչելու մասին» նախագիծն էր, երկրորդը՝ «Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի աշխատավորության լիազոր ներկայացուցիչների քաղաքական նախաձեռնության մասին» Լ. Տեր-Պետրոսյանի առաջարկած որոշման նախագիծը:

Առաջարկվող երկու նախագծերի մասին Արցախի հանձնաժողովի կողմից կայք տվեց Սուրեն Զոլյանը: Նա ասաց, որ Մոսկվայում գտնվող Արցախի ներկայացուցիչները հրաժարվել են բանակցություններից:

Առավոտյան նիստում խորհրդարանը որոշ բանավեճ անել, որպեսզի կուսակցությունները ու պատգամավորական խմբերը ժամանակ ունենան խորհրդակցելու:

Հանրապետական խմբի անունից Աշոտ Ոսկանյանը պահանջեց քննարկումից հանել 1-ին նախագիծը, 2-րդը ընդունել իրեն նիմ՝ որոշ փոփոխություններով:

Արցախի պատգամավորական խմբի եւ հանձնաժողովի անունից Սեյրան Բաղդասարյանը, Անկախ ժողովրդավարների խմբից Հրանտ Հովսեփյանը, ինչպես նաեւ ՀՀԳ ֆրակցիան պահանջեցին անմիջապես սկսել հարցի քննարկումը: ՀԿԿ-ի կողմից Լեւոն Հակոբյանը պահանջեց մեկ շաբաթով հետաձգել 2 փաստաթղթերի քննարկումը:

Պատգամավոր Է. Եգորյանն ասաց, թե 1-ին փաստաթուղթը ոչ մի գործնական արդյունք չի տալու եւ այդ փաստաթուղթը Արցախի նախաձեռնությունը չէ:

ՍԻՄ-ի կողմից Հ. Խաչատրյանը, ՀՀՇ-ից Ռ. Նավասարդյանը պաշտպանեցին 1-ին փաստաթուղթը: ՀՀԳ ֆրակցիայի կողմից Մ. Գաբրիելյանն ասաց, որ իր կուսակցությունն ընդունում է ազգային-ազատագրական պայքարի ձեւը եւ կոչ է անում ստատ կանգնել այդ պայքարին:

Հանրապետական խմբից Աշոտ Ոսկանյանը խորհրդարանի ուշադրությունը սեւեռեց այն բանին, որ առաջարկվող նախագիծը փաստորեն պաշտպանված է նախապաստ Խորհրդային Միությանը: Դա շատ վտանգավոր բան է, վտանգավոր է անգամ այդ փաստաթղթը քվեարկության դնելը: Պատգամավոր Ռաֆայել Ղազարյանը, ընդունելով գծերով պաշտպանելով 1-ին փաստաթուղթը, 2-րդի վերաբերյալ բնդգծեց այն միտքը, թե դրա ընդունումը կնշանակի հրաժարվել ցեղասպանության 1-ի դաշտից, եւ առհասարակ, Արցախից:

Նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանն առաջարկեց անցնել ուղիղ քվեարկության: Նա խորհրդարանի առջեւ ելույթ ունեցավ, որի ընթացքում շարադրեց իր տեսակետները 1-ին փաստաթղթի վերաբերյալ: Խորհրդարանը որոշեց քվեարկության դնել երկու նախագծերը:

Առավել ձայն հավաքեց 2-րդ փաստաթուղթը, ստանալով 136 կողմ, 10 դեմ, 18 ձեռնպահ:

Թեժ վեճերով ու կրքերի գերլարումով հագեցած նիստն ավարտվեց ուշ երեկոյան:

Երեկ, հուլիսի 16-ին, այդ նախագիծը կրկին քննարկվեց, փոփոխություններ կրեց եւ վերածվեց հայտարարության: ■

Գորբաչովի նամակը վերապահությամբ է ընդունվում Յոթնյակի կողմից

Ի՞նչ կասի նախագահ Գորբաչովը Լոնդոնում

Գերզարգացած 7 երկրների ժողովին մասնակցելու համար Լոնդոն ժամանելուց առաջ, նախօրեի օրը այնտեղ հասավ նախագահ Մ. Գորբաչովի նամակը՝ ուղղված Յոթնյակի առաջնորդներին: Այն առավելապես խոսում էր Խ. Միությունում նախատեսվող տնտեսական բարեփոխումների եւ Յոթնյակից իր ակնկալությունների մասին:

Ըստ հավաստի տեղեկությունների, այն վերապահությամբ է ընդունվել վերջիններիս կողմից, առավելապես այն պատճառով, որ չի բովանդակում մանրամասն եւ հետագա որեւէ ծրագիր, ինչն ակնկալվում էր արեւմտյան ղեկավարների կողմից, որպես նախապայման ֆինանսական լայն-ծավալ որեւէ օժանդակության:

Հակառակ իր խորհրդականների բնլավորության, Գորբաչովի նամակը շատ անորոշ է ինչ վերաբերում է երկրի տնտեսությունը դեպի արեւմտյան տիպի տնտեսավարման համակարգ տանելը:

Ինչպես Լոնդոնում հաստատեց Յոթնյակի պատվիրակություններից մեկը, նամակը խոսում է «դեպի խառն տնտեսություն անցումի» եւ «սոցիալական օրինաչափության շուկայական համակարգի մասին»: Այն չի պարզաբանում կայված վաճառքի իրավունքը եւ բացառում է խոշոր ձեռնարկությունների սեփականաշնորհումը:

Այսուհանդերձ, Գորբաչովի նամակը Յոթնյակից չի պահանջում որոշակի գումարներ, փոխարենը խոսում է «արտոնությունների» մասին, որոնց նպատակն է օգնել ԽՍՀՄ-ին դեպի ազատ շուկա անցնելու գործում: Թեեւ Լոնդոնում խորհրդային դեսպանությունից երեկ հայտնեցին, որ 10-12 միլիարդ դոլլար է հարկավոր ռուբլին ազատ դրամանիշով փոխարկելի դարձնելու համար:

Ավելացնենք նաեւ, որ ԽՍՀՄ-ի նախագահը երեկ գիշերը հասավ Լոնդոն, որտեղ այսօր կմասնակցի Յոթնյակի եզրափակիչ հանդիպմանը:

Մինչդեռ հայտնի խորհրդային դիվանագետներից մեկը, որը ցանկացել է մնալ անհայտ, «Ինտերֆաքսի» թղթակցին հայտնել է, թե խորհրդային նախագահը լոնդոնյան ելույթում հիմնական շեշտը կդնի խորհրդային տնտեսության դրության վերլուծության եւ զարգացման հեռանկարների վրա:

«Նախագահ Գորբաչովի ելույթը կազմված կլինի ելնելով արեւմտյան երկրների հետաքրքրությունից՝ մանրամասն իմանալու տնտեսության այն միջոցների մասին, որոնք այժմ ներդրվում են մեր երկրում եւ ծրագրված են մոտ ապագայում»,– ասաց նա:

Միխայիլ Գորբաչովի լոնդոնյան ելույթի հիմնամասը կլինի շուկայական տնտեսության անցնելու քայլերի բացահայտումը, հակաճգնաժամային ծրագիրը, սեփականաշնորհումը, ռուբլու վերանորոգումը, Խորհրդային Միության արտաքին պարտքի դրությունը: Գորբաչովի ելույթը կազմված է *«ոչ թե ինչ-որ կոնկրետ ծրագրի ձեւով, այլ ընդհանրացված տեսքով տրվելու է այն վիճակի վերլուծությունը, որի մեջ այժմ գտնվում ենք, եւ թե ի՞նչ կարելի է ապագայում սպասել»*,– նշեց խորհրդային դիվանագետը: Միեւնույն ժամանակ, ըստ դիվանագետի, նախագահը կքննարկի նաեւ մի քանի կոնկրետ հարցեր:

Նախագահի ելույթում հատկապես *«կընդգծվի Արեւմուտքի եւ Խորհրդային Միության միջեւ համագործակցության նպատակահարմարության մասին միտքը»*:

«Առայժմ ցավոք, մեր օրենսդրական սահմանափակումներն ավելի շատ արգելում են համագործակցության զարգացումը եւ սահմանում են արեւմտյան գործընկերներին զբաղեցնել ըսպասողական դիրք»: Այդ առթիվ նախագահ Գորբաչովը մտադիր է Յոթնյակին մանրամասն պատմել այն մասին, թե *«մոտ ժամանակներս ինչ կարվի ԽՍՀՄ-ում արտասահմանյան ձեռնարկությունների գործունեության պայմանների ապահովումը նախաձեռնելու ուղղությամբ»*: ■

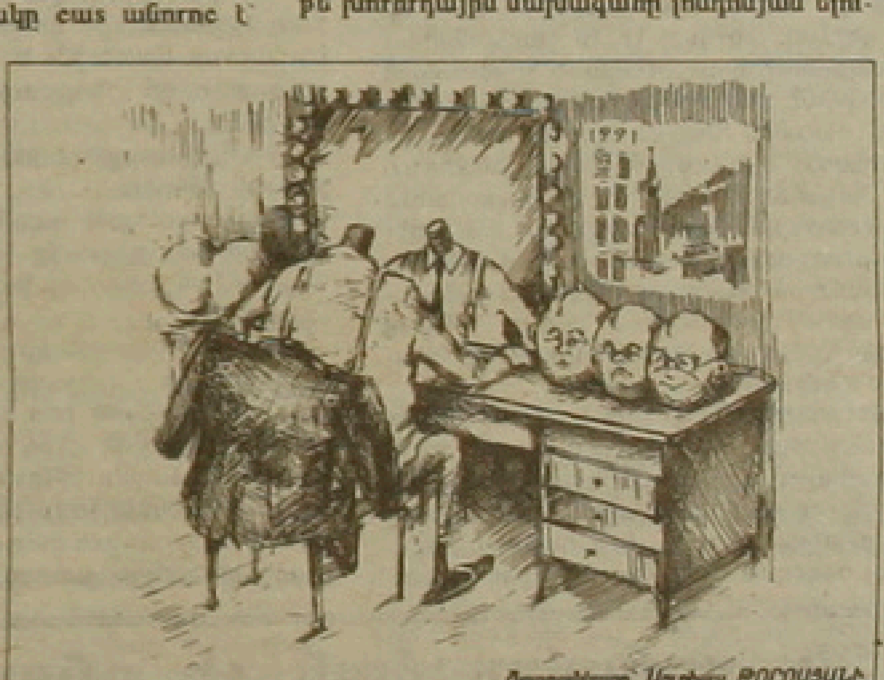

Ծաղրանկարը՝ Մուշեղ ԹՈՐՈՍՅԱՆԻ

«ԽՍՀՄ ՆԳՆ զորքերը այստեղ չեն մասնակցելու գործողություններին».

հավաստիացնում են Մոսկվայից

Երեկ, հուլիսի 16-ին ժամը 19-ին ՀՀ Նախարարների խորհրդում տեղի ունեցավ ՀՀ Ներքին գործերի նախարարի ժամանակավոր պաշտոնակատար Աշոտ Մանուչարյանի բրիֆինգը: Նախարարի պաշտոնակատարը հանդես եկավ օրվա իրադարձությունների մասին հակիրճ հայտարարությամբ:

«Այս պահին Մանաշիդ, Էրքեջ եւ Բուզլուխ գյուղերը դատարկ են: Բնակչությունը գտնվում է անտառներում կամ հարեւան հայկական գյուղերում, սակայն չի կարելի ասել, որ այնտեղ տնօրինում են ադրբեջանցիները, քանի հայերն էլ դեռ չեն վերադարձել: Օմոնականների եւ խորհրդային զորերի կուտակումներ կան գյուղերից ոչ հեռու, իսկ օդում ուղղաթիռներ են պտտվում: Մանրագնին ստուգումներից հետո պարզվեց, որ մեծ վնասվածքներ տներին չեն հասցվել: Կրակոցները հիմնականում եղել են փամփուշտներով եւ գնդացիրներից: Հրանոթային դիպուկ կրակը մեկն է եղել, որի հետեւանքով զոհվել են ամուսիններ: Կուտակումներ են նկատվում նաեւ Հայ Բարիս, Վերիշեն եւ Կարաշինար գյուղերի շրջակայքում, սակայն որեւէ ակտիվություն չի նկատվում նրանց կողմից: Ըստ մեզ հասած տվյալների, խորհրդային բանակի պաշտոնատար անձինք կրկին հավաստիացնում են, որ կա հստակ հրաման, որեւէ գործողություն չկատարել, եթե անգամ ընդհարում լինի հայերի եւ ադրբեջանցիների միջեւ: Այլ հարցերի մասին. Բարոնուհի Քերոլայն Քոկսը այսօր Երեւանից ուղեւորվել է Ստեփանակերտ, որտեղից էլ խմբովին մեկնել են Բերդաձոր: Նրա ուղեւորության արդյունքների մասին դեռ տեղեկություններ չկան: Հայկական միլիցիան շարունակում է իր զինավարժությունները ժամբարներում Վարդենիսում, Սիսիանում: Մեզ տվյալներ են հասել, որ Ադրբեջանում խուժան է սկսվել, այնտեղից պաշտոնատար անձինք հայտարարում են, որ հարձակում է սպասվում Ադրբեջանի տարածքի վրա: Կարծում ենք, խուժանն անտեղի է, եթե Ադրբեջանի դադարեցնի իր սահմանային գործողությունները հայկական գյուղերի դեմ եւ վերադարձնի պատանդներին: Վերջիններիս շուտափույթ վերադարձը նախապայման է բանակցությունների վերսկսման եւ իրավիճակի քաղաքական կարգավորման համար»:

Վերջում նախարարի պաշտոնակատարը պատասխանեց լրագրողների հարցերին: ■

Թուրք դիվանագետի դեմ ահաբեկչություն Աթենքում

Երեկ, ժամը 10-ի մոտ, Հունաստանի մայրաքաղաքում ուժգին ահաբեկչության ենթարկվեց Թուրքիայի դեսպանատան գործավար Դենիզ Բոլուքբաշին, որն այդ պահին գտնվում էր իր ավտոմեքենայի մեջ, դեսպանատան դիվանագիտական անձնակազմից մի կնոջ ընկերակցությամբ: Երբ լույսն վիրավորվեցին գործավարը, դիվանագիտուհին եւ մեքենայի վարորդը, որոնք իսկույն տեղափոխվեցին հիվանդանոց:

Թուրքական արտգործ նախարարությունը, դեպքից անմիջապես հետո, բուռն բողոք ներկայացրեց Միցոտակիսի վարչությանը, հիշեցնելով, որ մի շաբաթ առաջ եւս մի ահաբեկչություն էր կատարվել թուրքական դեսպանության դատարկ մեքենայի դեմ:

Ռումբը հեռադեկ կառավարում ուներ:

Մինչեւ երեկո ոչ մի կազմակերպություն չէր ստանձնել արարքի պատասխանատվությունը:

Հարկ է նշել, որ առաջիկա շաբաթ նախագահ Բուշն այցելելու է Թուրքիա եւ Հունաստան, փորձելու համար հարթել երկու երկրների միջեւ գոյություն ունեցող տարաձայնությունները, հատկապես ինչ վերաբերում է Կիպրոսի հարցին եւ Էգեյանի վեճին: ■

Գամսախուրդիան նամակ է հղել Մութալիբովին

Վրաստանի նախագահ Գամսախուրդիան Մութալիբովին հղած նամակում մտահոգություն է արտահայտել Ադրբեջանի Կախի շրջանում բնակվող վրացիների դեմ ազերիների կատարած հարձակումների եւ այդ կարգի մեղավորների կալանավորությամբ: Նամակում նշվում է, որ ազգային խտրականությունը չպետք է արգելքներ հարուցեն Ադրբեջանում բնակվող վրացիների նկատմամբ: Իր կողմից, Գամսախուրդիան պատրաստվել է ստեղծել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները Վրաստանում բնակվող ազգությունների մշակութային եւ հոգեւոր զարգացման համար: ■

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ

Եվրոպական դիտորդները ժամանեցին Հարավսլավիա, հակառակ Խորվաթիայում դեռեւս շարունակվող ընդհարումներին: Եվրոպական ընդհանուր շուկայի երկրները ներկայացնող պատվիրակությունը հսկելու է անցյալ շաբաթ հաստատված զինադադարին:

Երեկ մի ոստիկան սպանվեց եւ մի ուրիշը վիրավորվեց Գվինեայի մոտ տեղի ունեցած բախումների ընթացքում:

Բեյքերը նորից է այցելելու Միջին Արեւելքի երկրներ, 3-րդ անգամ ձեռնարկելով իր «մաքոքային» դիվանագիտությունը, որի նպատակն է կարգավորել շրջանի ճգնաժամը: Մ. Նահանգների պետքարտուղարն իր նոր շրջագայությունն սկսելու է Դամասկոսից, որտեղ վերջին այցի ժամանակ դրական դիրքորոշման էր հանդիպել: Այնուհետեւ նա թռչելու է Հորդանան, որտեղից անցնելու է Իսրայել: Բեյքերի հաջորդ հանգրվանները կլինեն Սաուդյան Արաբիան ու Եգիպտոսը:

Չինկասակի թուրքամետական կառավարությունը վստահության քվե ստացավ խորհրդարանից, երբ վարչապետ Ռաոն կոչ արեց փոխհամաձայնության գալ երկիրը տնտեսական ճգնաժամից փրկելու համար: Նա խոստացավ սեփականաշնորհել պետական արդյունաբերության մի շարք ճյուղեր եւ ավելի մեծ լինել օտարերկրյա կոնցեռնների հետ համատեղ ձեռնարկություններ անելու օրենքների մեջ: ■

digitised by A.R.A.R.@

Կասեցվել է ՀՀՇ վարչության հինգ անդամների անդամությունը. ինչո՞ւ

Վերջերս, ՀՀՇ վարչության որոշմամբ, կասեցվեց Ռաֆայել Իշխանյանի, Ռաֆայել Ղազարյանի, Պարույր Հայրիկյանի, Տիգրան Պասկեւիչյանի եւ Աշոտ Մանուչարյանի անդամությունը ՀՀՇ վարչության կազմում:

Պարզաբանումներ ստանալու համար դիմեցինք ՀՀՇ վարչության անդամ Աշոտ Ոսկանյանին եւ Տիգրան Պասկեւիչյանին:

Աշոտ Ոսկանյան. «Այստեղ որեւէ սուր բախում չկա»

Հ. – Վերջերս տեղի ունեցած ՀՀՇ մամուլի ասուլիսում վարչության նախագահ պրն. Վանո Սիրադեղյանը, պատասխանելով այն հարցին, թե ի՞նչ քայլեր են ձեռնարկում ՀՀՇ-ի ինքնամաքրման ուղղությամբ, անդրադարձավ վարչության հինգ անդամների անդամությունը կասեցնելու որոշմանը: Ի՞նչ կասեիք այս մասին:

Պ. – Ես կարծում եմ, որ Սիրադեղյանի խոսքում երկու հարց իրար ավելի սերտ են կապվել, քան իրականում կան:

Խնդիրն այն է, որ արդեն դրվել է ՀՀՇ ինքնամաքրման հարցը, եւ դա շատ լուրջ հարց է, բայց ես չեմ կարծում, թե ինքնամաքրում ասելով մենք նկատի ունենանք այս կամ այն անդամի անդամությունը կասեցնելը, կամ ՀՀՇ-ից հեռացնելը:

Սա շատ ձեւական մոտեցում կլիներ եւ կհիշեցներ «կուսակցական մաքրագործումները», որոնց մենք կողմնակից չենք: «Ինքնամաքրումը» նախ եւ առաջ կապված է ՀՀՇ-ի գծի հստակեցման, դրա (ՀՀՇ-ի), ինչպես նաեւ խորհրդարանի եւ կառավարության վերջին ամիսների գործունեությանը գնահատական տալու հետ: Ասեմ, որ այդպիսի հայտարարություն արդեն ընդունվել է ՀՀՇ խորհրդի կողմից եւ այն կհրապարակվի:

Պարզ է, որ բոլոր կուսակցություններն էլ ունենում են անդամներ, որոնք շահադիտական նպատակներից ելնելով են մտնում նրանց շարքերը: Բնական է, որ այդպիսի մարդիկ ավելի շատ պիտի ձգտեին ՀՀՇ-ի անդամ դառնալ, քանի որ Հայոց Համազգային Շարժումը համարվել է իշխող կուսակցություն: Այդպիսի մարդկանցից, անշուշտ, պետք է ազատվել: Ինչ վերաբերում է վարչության այն հինգ անդամներին՝ Պարույր Հայրիկյանին, Ռաֆայել Իշխանյանին, Աշոտ Մանուչարյանին, Ռաֆայել Ղազարյանին եւ Տիգրան Պասկեւիչյանին, որոնց անդամությունը կասեցվել է, ապա այստեղ որեւէ սուր բախման մասին խոսք չկա:

Տիգրան Պասկեւիչյանի, Ռաֆայել Ղազարյանի եւ Ռաֆայել Իշխանյանի հարցում գաղափարական որեւէ խնդիր չկա, հարցը եղել է միայն կարգապահական: Նրանցից երկուսը, ընդհանրապես, երբեւիցե չեն մասնակցել վարչության նիստերին: Պասկեւիչյանն էլ միայն երկու անգամ է ներկա եղել, եւ այդ պատճառով, զուտ տեխնիկական նպատակահարմարությունից ելնելով, այն է՝ ապահովել վարչության որոշումներ ընդունելու համար անհրաժեշտ քվորումը, որոշվել է կասեցնել նրանց անդամությունը: Նշեմ, որ միայն համագումարն է իրավասու վճռել վարչության այս կամ այն անդամի անդամության հարցը: Խնդիրն այն է, որ այդ մարդիկ, մանավանդ Ռ. Իշխանյանը եւ Ռ. Ղազարյանը, մեծ հեղինակություն ունեն շարժման անդամների մեջ եւ բնական է, որ համագումարը նրանց վարչության անդամ ընտրելուն արժանի համարեց: Սակայն անմիջապես համագումարից հետո նրանք ասել են, թե զբաղվածության պատճառով չեն կարողանալու մասնակցել վարչության նիստերին, եւ իրենց այդ հայտարարությունը փաստորեն իրականացավ:

Ինչ վերաբերում է Աշոտ Մանուչարյանին, ապա, քանի որ նա աշխատում է իրավապահ մարմիններում, այն էլ ղեկավարի պաշտոնում, համաձայն գործող օրենսդրության նա չի կարող լինել որեւէ կուսակցության անդամ, եւ այդ պատճառով կասեցվել է նրա վարչության անդամությունը:

Պարույր Հայրիկյանի հարցը շատ յուրահատուկ է այն առումով, որ ըստ կանոնադրության, Հայրիկյանը չպետք է լիներ ՀՀՇ վարչության անդամ, քանի որ նրա ղեկավարած ԱԻՄ-ը չի մտնում ՀՀՇ-ի մեջ: Բայց այստեղ կար հոգեբանական մի պահ: Նա նոր էր վերադարձել արտասահմանից, մարդիկ ընդունում էին նրան մեծ ոգեւորությամբ, նա ինքը դիմել էր՝ ՀՀՇ անդամ լինելու խնդրանքով, այդ դիմումը հարգվել էր, եւ բնականաբար համագումարի պատվիրակները քվեարկեցին Հայրիկյանի վարչության անդամ դառնալու օգտին: Դրանից հետո նա գործնականում չի մասնակցել վարչության աշխատանքներին, նրա քաղաքական գիծը եւ համարյա բոլոր հայտարարությունները հակադիր են եղել ՀՀՇ-ի քաղաքական գծին, եւ նրա վարչության անդամ լինելը բավականին անբնական վիճակ էր ստեղծում ինչպես ՀՀՇ-ի, այնպես էլ ԱԻՄ-ի համար: Այդ հարցը վաղ թե ուշ պիտի լուծվեր:

Ըստ երեւույթին, կարելի է խոսել ինչ-որ ինքնամաքրման մասին, բայց այն պիտի հասկանալ ոչ թե «բոլշեւիկյան» ձեւով, որպես ինչ-որ զտում կամ արտաքսում, այլ որպես բնական ընթացք, երբ կազմակերպությունը ճշգրտում է ոչ միայն իր թվակազմը, ոչ միայն իր համախոհների շրջանակը, այլեւ առաջին հերթին իր դիրքերը, իր գիծը, իր քայլերը հետագա քաղաքական պայքարում:

Տիգրան Պասկեւիչյան. «Իմ մեջ հիմնովին բացակայում է կուսակցականությունը»

ՀՀՇ վարչության անդամ ընտրվելը գրեթե համընկավ Հեռուստառադիոպետկոմի նախագահի առաջին տեղակալ նշանակվելու հետ, եւ ես միշտ ընտրություն կատարեի:

Բնականաբար, այսօր ինձ համար շատ ավելի կարեւոր է զբաղվել ինչ-որ բան կառուցելով, ցույց նաեւ քանդելով, քան թե վարչության նիստերում ժամանակ վատնել, նամանավանդ, որ ինձ հոգեհարազատ չեն ընդհանրապես նիստերը, երկար ու բարակ քննարկումները: Իմ աշխատանքային օրը նորմավորված չէ, այն սկսվում է վաղ առավոտյան եւ վերջանում ուշ երեկոյան: Չեմ կարծում նաեւ, որ իմ ներկայությունը շատ կարեւոր էր վարչության նիստերում: Կարծում եմ, որ որեւէ կուսակցական նիստ անօգուտ է:

Սրանք են ՀՀՇ վարչության նիստերին չմասնակցելու իմ պատճառները:

Հ. – Արդյոք տեղյակ պահե՞լ էիք վարչությանը՝ վերը նշված պատճառների մասին:

Պ. – Ես այդ մասին ասել եմ վարչության իմ գործընկերներին, բացատրել, թե ինչու չեմ հաճախում նիստերին: Եւ ինձ համար անակնկալ չէր իմ լիազորությունների կասեցումը:

Հ. – Այդ դեպքում ինչո՞ւ դարձաք վարչության անդամ:

Պ.–Վարչության կազմի մեջ իմ թեկնածության առաջադրումը եւ ընտրվելը՝ կատարվեց այնքան արագ, որ ես նույնիսկ չհասցրի հրաժարվել:

Ես ՀՀՇ-ի կողմնակից էի, եւ հիմա էլ եմ ընդունում նրա գաղափարախոսությունը, եւ երբ համագումարն ինձ ընտրեց վարչության անդամ, ինձ ոչ մի ուրիշ բան չէր մնում անել, քան համաձայնել: Պիտի խոստովանեմ, որ երկար ժամանակ զարմացած էի, թե ես ինչու եմ ՀՀՇ վարչության անդամ, քանի որ իմ էությամբ կուսակցական գործիչ չեմ եւ կուսակցականությունն իմ մեջ հիմնովին բացակայում է: Եւ ցույց դա էլ դեռ է խանգարել իմ անդամությունը կասեցնելու հարցում:

Հ. – Ինչպե՞ս եք ինքներդ գնահատում ձեր լիազորությունների կասեցման փաստը:

Պ. – Իրեն հարգող ցանկացած կազմակերպություն պետք է վարվեր այս դեպքում այնպես, ինչպես վարվեց ՀՀՇ-ն՝ հանուն կարգապահության: Բայց լավ կլիներ, որ նախօրոք մտածեին՝ արժե՞ր արդյոք ինձ իմ թեկնածությունը համաձայնեցնել:

Հ. Գ. ՀՀՇ վարչության անդամ Շավարշ Քոչարյանից իմացանք, որ վարչության որոշմամբ Ռաֆայել Իշխանյանին, Ռաֆայել Ղազարյանին, Իշխանյանին եւ Տիգրան Պասկեւիչյանին հնարավորություն է տրվել վերականգնելու իրենց անդամությունը վարչությունում, այն դեպքում, երբ նրանք հայտնեն վարչության նիստերին հաճախելու իրենց պատրաստակամությունը:

Զրուցեց՝ Գուրգեն ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

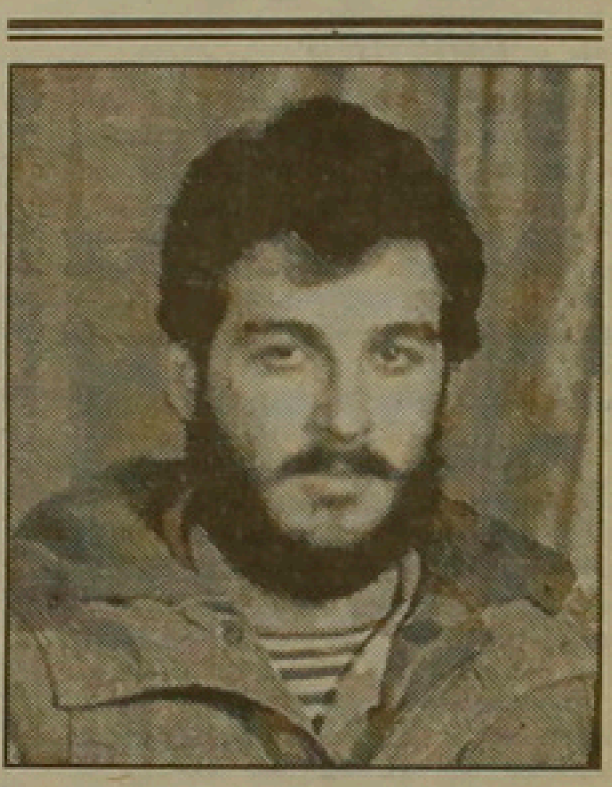

Մոտ տասն օր առաջ, Հայրենիքի սահմանները պաշտպանելիս զոհվեց եւս մեկ ազատամարտիկ՝ 22-ամյա ԱՐՇԱԿ ՋԻՎԱՆԻ ՍԱՐՈՒԽԱՆՅԱՆԸ...

Նա գնաց միանալու այն հազարավոր քաջերին, որոնք իրենց կյանքը զոհեցին Հայրենիքի սիրույն: Խորհրդային բանակից զորացրվելուց հետո տասն օր իսկ չէր անցել, ինչ նա ընդգրկվեց երկրապահ ջոկատների կազմում: Ծառայեց լուռ, զուսպ, նվիրվածությամբ:

Հերոսի դին ամփոփվեց սրբատեղի դարձած Եռաբլուրում, մարտական ընկերների կողքին:

«Դաշնակցությունն առճակատման չի գնում».

այսպես է ասում դաշնակցական Ֆրակցիայի անդամը

Հուլիսի 12-ին ժամը 15-ին Հայաստանի Ժուռնալիստի տանը տեղի ունեցավ ՀՅԴ Հայաստանի կենտրոնական կոմիտեի քաղաքական դիվանի ներկայացուցիչ Հրայր Կարապետյանի եւ դաշնակցական պատգամավորական խմբի անդամներ Ռուբեն Հակոբյանի, Հովիկ Աղազարյանի, Գառնիկ Իսագուլյանի եւ Ռաֆիկ Ղազինյանի մամլո ասուլիսը:

Ինչպես մամլո ասուլիսի սկզբում նշեց Ռ. Հակոբյանը, լրագրողների հետ հանդիպումը հնարավորություն կտա որոշակի հարցերի միջոցով ճշտել կուսակցության դիրքորոշումը՝ կապված հանրապետությունում եւ Արցախում տեղի ունեցող վերջին իրադարձություններին: Նա նշեց, որ խորհրդարանում վերջին օրերին քննարկված կարեւոր հարցերի ժամանակ դաշնակցական պատգամավորական խումբը հանդես է եկել ընդդիմադիր դիրքերից եւ դեմ է քվեարկել ընդունվող փաստաթղթերին: Խոսելով խորհրդարանում ներկայացված Արցախի ազատագրական պայքարի նախագծի մասին, Գ. Իսագուլյանը հայտարարեց, թե փաստաթուղթն ինքնին ոչ մի նորություն չի բերում, այն մինչ այդ ընդունված տարբեր որոշումների հավաքականն է: Այսօր չընդունել այս փաստաթուղթը, նշանակում է չընդունել այն, ինչ մինչեւ այսօր արել ենք: Շարունակելով, Ռ. Ղազինյանը նշեց. *«Մի տարվա մեջ փաստորեն Ղարաբաղի վերաբերյալ ընդունել ենք միայն սուտ, կեղծ հայտարարություններ, իսկ տիրոջ իրավունքով ոչ մի փաստաթուղթ չենք ընդունել: Այն բոլոր կետերը, որոնք նշված են փաստաթղթում, արդարացված են եւ ունեն իրավական հիմք»:*

Այն հարցին, թե ինչ կարող է տալ Արցախի մասին փաստաթուղթը, Ռ. Հակոբյանը պատասխանեց, որ դա ցույց կտա, թե անկախության գործընթացի մեջ գտնվող հանրապետությունն ուզո՞ւմ է տեր կանգնել Արցախի պայքարին, թե ոչ: Սփյուռքի միջոցով կարելի է այդ փաստաթուղթը տարածել միջազգային ասպարեզում եւ դրանով իսկ հույս ունենալ ՄԱԿ մտնելու՝ Ղարաբաղի հարցում ազգային-ազատագրական պայքարի կարգավիճակ ստանալու համար: Հ. Կարապետյանը նշեց, որ Արցախի նկատմամբ պետական քաղաքականությունը պետք է փոխվի, եւ Հայաստանը պետք է մասնակցի Արցախում կատարվող ոտնձգությունների դեմ պայքարին: Ինչ գնով էլ լինի, մենք չպետք է կորցնենք Արցախը, քանզի Արցախի խնդիրը կապված է մեր ապագայի ազգային անվտանգության խնդիրների հետ: Այն հարցին, թե ի՞նչ գործնական քայլերի կդիմեր Դաշնակցությունը, եթե անցներ իշխանության գլուխ, Ռ. Հակոբյանը պատասխանեց. *«Գործնական ասածը հարաբերական է: Մենք անկախությունը գերնպատակ չպետք է դարձնենք: Այսինքն՝ չգնալ առճակատման, որը միայն կորուստներ է բերում»:* Հ. Կարապետյանն ավելացրեց. *«Նախ մենք հանձն կառնեինք Հայաստանի պետության կողմից Արցախի ժողովրդի պաշտպանության հարցը եւ նրա շահերից ելնելով՝ Մոսկվայում կվարեինք համապատասխան քաղաքականություն: Երկրորդ. կվերականգնեինք տնտեսական կապերը Արցախի եւ Հայաստանի հիմնարկ-ձեռնարկությունների միջեւ»:*

Լուսանկարները՝ Մ. ՇԱՀԲԱԶՅԱՆԻ

Հրայր Կարապետյանը, այն հարցին, թե ինչու Դաշնակցությունը չի ստորագրել կուսակցությունների համատեղ հայտարարությունը, պատասխանեց, որ կուսակցության կենտրոնական կոմիտեն այդ փաստաթղթի ստորագրման օրվա մասին անմիջապես չի տեղեկացվել: *«ՀՅԴ-ն անպայման կստորագրի այդ փաստաթուղթը: Մենք բազմիցս հայտարարել ենք, որ անկախության կողմն ենք եւ մեր քաղաքական ուժը պետք է ներդնենք, որպեսզի ժողովուրդը հանրաքվեին ասի «այո»»:* «Ազգ» թերթի այն հարցին, թե որքան է կուսակցության անդամների թիվը պաշտոնական գրանցումից հետո, Հ. Կարապետյանը պատասխանեց՝ 9877: Իսկ այն հարցին, թե ինչպես է վերաբերվում ՀՅԴ-ն Հայաստանի Հայ հեղափոխական դաշնակցություն կուսակցությանը, նա ասաց. *«ՀՅԴԿ-ն մենք չենք դիտում որպես մեզ կից կամ մոտ կուսակցություն: Այն դիտում ենք որպես բացարձակապես տարբեր կուսակցություն: Չնայած անունները նման են, բայց Արդարադատության նախարարությունում էլ համարում են, որ դա այլ կազմակերպություն է՝ այլ ուղղվածությամբ, այլ գինանշանով, այլ դրոշով: Մենք մտածում ենք, որ ինչքան քիչ ուշադրություն դարձնենք այդ կազմակերպության վրա, այնքան լավ: Մենք տվյալներ ունենք, որ այդ կազմակերպությունը գոյություն չունի, այլ մի քանի հոգի հավաքվել եւ զբաղվում են ինչ-որ հարցերով»:*

Նախագահության թեկնածու ներկայացնելու մասին առայժմ կուսակցությունը որոշում չի կայացրել, քանի դեռ չկա համապատասխան օրենք: *«Հայք»* շաբաթաթերթի այն հարցին՝ *«Ճի՞շտ է արդյոք Վ. Մանասերյանի հայտարարությունն այն մասին, թե Դաշնակցության կենտրոնական մարմնից հրահանգ է ստացվել ներկայիս իշխանությունների դեմ բացահայտ առճակատման գնալ եւ ի՞նչ նպատակ ունի դա»*, Հ. Կարապետյանը պատասխանեց. *«Երբեք Դաշնակցությունը առճակատման խնդիրը ինքնանպատակ չի դրել: Մեր հակադրությունը քաղաքականության մեջ բխեցված է մեր քաղաքական սկզբունքների տարբերությամբ: Մենք պետք է լինենք դրական ընդդիմություն: Ոչ մի անգամ Դաշնակցությունն այդ հարցը չի դրել եւ դա չի համապատասխանում իրականությանը»:*

ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչներն անդրադարձան նաեւ հանրապետության կառավարության գործունեությանը, հայ-իրանական, հայ-թուրքական հարաբերություններին, անկախության գործընթացի աստիճանական քայլերին եւ Միութենական պայմանագրին: Այդ առթիվ Հ. Կարապետյանը հայտարարեց. *«Մենք գտնում ենք, որ Միութենական պայմանագրի քննարկմանը պետք է մասնակցենք: Մասնակցել, չի նշանակում, միայն ստորագրելու պայմանով: Մենք պետք է ներկայանանք մեր պահանջների ծրարով, որի մեջ անպայման ընդգրկենք Արցախի հարցը: Ես չեմ կարծում, որ այդ պայմանագիրը շուտ կստորագրվի, քանզի հանրապետությունների կարծիքներն իրարամերժ են: Ըստ երեւույթին, այն կվերածվի կոնֆեդերատիվ պայմանագրի, որը մենք երեւի կստորագրենք»:*

Հակոբ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Կազակական «խաղերը» եւ... Կուբանի հայերը

«Լիտերատուրնայա գազետա»ն իր հուլիսի 3-ի համարում մի ամբողջ էջ է նվիրել Կուբանի, ուր հարյուր հազարավոր հայեր են ապրում, կազակների վերածննդին: Որն է այս վերածննդի իմաստը, ի՞նչ նպատակներ են հետապնդում սրանք: Բացի, մոդայիկ դարձած, անցյալին վերադառնալուց՝ իր բոլոր պաճուճանքներով. կազակական քեֆ գլխարկներ, շքանշաններ, սրեր, սրանք հրամցնում են նաև գործողության ծրագիր. ԽՍՀՄ, միութենական և ինքնավար հանրապետությունների իշխանության բարձրագույն մարմիններում ստեղծել կազակական ներկայացուցչություններ, վերականգնել կազակական ինքնակառավարումը, կազակական տարածքների տնտեսական ինքնուրույնությունը, հաստատել հողօգտագործման հատուկ կարգ, մինչև 1995 թ. կազակներին ազատել պետական, այդ թվում նաև հողային հարկերից, զինված ուժերում վերականգնել կազակական ռազմական միավորումները:

Այս բոլորը կազակների գործն է ու կազակների հոգսը: Թող անեն:

Սակայն բանից պարզվում է, նրանց ճանապարհին կանգնում են... հայերը:

Հոդվածագիրներ Յուրի Սոլոմոնովը, Սերգեյ Կիսելյովը, և մանավանդ, Նատալիա Զենովան առանձին-առանձին կանգ են առնում այս երևույթի վրա:

Սոլոմոնովը գրում է, թե Կուբանում Ռուսաստանի ժողովրդական ճակատը, ժողովրդավարական ուժերը մեծ ազդեցություն չունեն: Տերունտիրություն են անում կազակները: Բանը հասել է այնտեղ, որ նրանք սկսել են ինքնադատաստան տեսնել. արդեն կան առաջին տուժածները, առաջին զոհերը, արդեն կան առաջին բախումները կազակների և *«կովկասյան ազգության անձնավորությունների»* միջև:

Մյուս հոդվածագիրը՝ Սերգեյ Կիսելյովը, Մոսկվայում հանդիպել է Կազակների միության ատամանի տեղակալներից մեկի հետ և այդ առիթով հարց տվել: *«Ես հիշում եմ, մեր ստանիցայում երեք-չորս հայ ընտանիք կար,- պատասխանել է սա,- մենք նրանց հետ միշտ բարեկամություն էինք անում: Մինչդեռ հիմա հայերը ստանիցայի կեսն են, ընդ որում նրանք, այսպես ասած, տառացիորեն հափշտակում են ամեն ինչ»:*

Կազակներն էլ, մեզ բոլորիս նման, խորհրդային տարիներին կորցրել են ինքնուրույնությունը, ավանդույթները... Եվ ահա, հնարավորություն է ստեղծվել ու նրանք ինքնահաստատում են փնտրում:

Սակայն արդյոք դա միայն այդպե՞ս է:

Կրասնոդարի երկրամասի «Լիտ. գազետայի» հատուկ թղթակից Նատալիա Զենովան ժուռնալիստական հետաքննություն է անցկացնում: Պատմում է Անապայի շրջանի Հայկաձորի գյուղխորհրդի նախագահ Դուռնոյանը. *«...Գիշերն ինձ հանեցին անկողնուց, ասացին, որ կազակներ են գյուղ գալիս՝ հաշիվներ պարզելու: Գնացի: Ճանապարհին վարչության մի քանի անդամների էլ հետս վերցրի: Եկան: Գրասենյակի առաջ կանգնեցին «Իկարուս», մի քանի տաքսի, «տեխօգնության» մեքենա, պետական ու մասնավոր այլ մեքենաներ: Տեսնում եմ Գոլովչենկոն է (Վլադիմիր Ստեպանովիչ Գոլովչենկո. թիկունքի նեյրոպաթոլոգ, Անապայի կազակների ատաման.- հեղ.): Կանգնել, խաղացնում է մտրակը: Ոչինչ, մտածում եմ, թող խաղա: Բարևեցի, բացեցի գրասենյակի դուռը: Տանելու հոգի ինձ հետ՝ հրամայեց նա յուրայիններին: Մտանք ներս: Նա թե՝ չորսդ այստեղ... Բարձրացանք աստիճաններով: Չորս հոգի այստեղ... Մտանք միջանցք՝ այստեղ էլ չորս հոգի: Ընկերս վրդովվեց. ո՞ւր եք եկել, ինչպե՞ս եք ձեզ պահում: Նա թե՝ եկել ենք հաշիվները պարզելու: Ես ասում եմ՝ չենք առարկում, սակայն կարծում ենք, որ կարելի էր գալ ցերեկով, սկզբում նեղ շրջանով քննարկել, ոչ թե ահագին մարդ քշել բերել այն էլ մտրակներով: Այդտեղ մի ութսուն հոգի կային, շատերը խմած...*

Խոսեցինք, պարզեցինք... (Միջադեպից հետո պարզվեց, որ այս դեպքում էլ բռնաբարություն, որի պատճառով կազակները նեղված էին այդտեղ, չի եղել.- հեղ.): Խոսում եմ, բայց միտքս ուրիշ տեղ է. ի՞նչ է կատարվում արդյոք փողոցում: Ես գիտեմ մերոնց. գյուղով մեկ լուր կտարածվի, անպայման կհավաքվեն, իրար գլխի կլցվեն, կարող է նույնիսկ արյուն թափվել... Դուրս եկանք, նայեմ տեսնեմ մեզնից գրեթե մարդ չկա: Ձեռքս սրտիս դրի. փառք աստծո, պրծանք»:

Էլի մի դեպք, շարունակում է հոդվածագիրը, այս անգամ վեճ է եղել, ինչ-որ մեկը մյուսին խփել է: Կազակները, դարձյալ գիշերը, նետվում են Սուկկո գյուղը, ներխուժում տները, մարդկանց դուրս քշում, գոռգոռ, սպառնալիքներ, վիրավորանքներ... Մի տան մեջ այնպես վախեցրին հղի կնոջը, որ նա հիվանդանոց ընկավ... Ես եղա այդ գյուղում: Տանտիրուհիները, որ հայտնի են իրենց հյուրասիրությամբ, տուն չհրավիրեցին, պատասխանեցին չոր, զգույշ կողերը նայելով: Վախենում էին...

Իսկ հիմա պետք է ուղղակի ասել, գրում է թղթակիցը, ի՞նչ զսպանակ է միացնում բոլոր այս պատմությունները, ի՞նչ կայծ է այդպես բորբոքում կազակներին: Զսպանակը ազգայնամոլությունն է, կայծը՝ հակահայկական տրամադրությունները, եզրակացնում է նա:

Իսկ չէ՞ որ մինչև հիմա երկրամասը այդպիսի բան չէր տեսել, բացականչում է Ն. Զենովան, այդտեղ միշտ էլ սիրով ու բարեկամաբար ապրել են ռուսները, ուկրաինացիները, հայերը, հույները, թաթարները, գնչուները, գերմանացիները, ադըղեները... Այդպես էր, մինչև քաղաքով և շրջակայքով մեկ, բանավոր ու տպագրված, չբռավ կոչը. *«Այս հողը պատկանում է մեզ՝ կազակներիս: Մեռի՛ր, բայց հայրենի հողը մի՛ լքիր»*: Երբ կա մարտական կոչը, պետք է լինի նաև թշնամին: Թշնամի հայտարարեցին հայերին. *«Մենք պետք է նպաստենք Անապայի և շրջանի հայացմանը...»*: Իսկ «հայացված» Անապայում 55 հազար բնակիչներից 44 հազարը ռուսներ են, այսինքն՝ 80 տոկոսը, իսկ մնացած 20 տոկոսը ընկնում է մնացյալ 20 ազգերին, որտեղ հայերը քանակով նույնիսկ առաջինը չեն...

Սակայն ընտրությունը կատարվել էր, և այդպես էլ սկսեց գլորվել... Ովքե՞ր են խաբեբաները, հայերը: Ո՞վ է բռնաբարում մեր աղջիկներին: Ո՞վ է ուզում շուրջբոլորն ամեն ինչ առնել: Ո՞վ է մեզ ուտում. իհարկե, հայերը:

«Ինձ մոտ այն տպավորությունն է ստեղծվել, թե այնտեղ, ուր հայեր չկան, մեր կազակների համար պարզապես անհետաքրքիր է», թղթակցին ասում է Անապայի ՊԱԿ-ի պետը:

Սակայն, հնարավոր է սա լոկ մեկի՞ կարծիքն է, հարցնում է թղթակիցը: Ի՞նչ են մտածում շրջանի մնացած «առաջին դեմքերը»: Նրանք նույնպես հիանալի հասկանում են, որ այդ ամենը կարող է հանգեցնել պայթյունի. հարավցու տաք արյունը կարող է հայերին մղել պատասխան գործողությունների... Սակայն լռում են՝ վախից, եզրակացնում է Ն. Զենովան:

Մինչդեռ Անապայի իշխանությունները վաղուց պետք է հարված տային, ամենից առաջ ամենագլխավոր՝ ազգային հարցում:

«Ասում եք մի տարում հարյուրավոր հայեր են կաշառքով գրանցվել Անապայում, իսկ այդ թվերն ամում եք: Սուտ է: Ահա վիճակագրությունն ըստ տարեթվերի. 88-ին՝ 87 հոգի, 89-ին՝ 86, 90-ին՝ 86: Ասում եք հայերը բռնաբարում են մեր աղջիկներին, տարին 28 հոգի. սուտ է, վիճակագրությունը դատախազի մոտ է»: Սրանք տեղացիների խոսքերն են, որոնք խոսում են շշուկով և վախենում են անուններ տալ: Ինչո՞ւ, չէ որ ձեր պարտքն է բարձրաձայն գոչել, գրում է թղթակիցը, այնուհետև ավելացնում, իմ՝ թղթակցիս պարտքն է, երբ մարդիկ ելնեն իրար դեմ, չթողնել «կոծկել» իսկական պատճառները, չթողնել, որ իսկական մեղավորները թաքնվեն: Պառակտման պտուղները միանգամից չեն հասնում, ինչ-որ մեկը թունավոր սերմեր է ցանում, ջրում, մյուսն էլ, կամա թե ակամա, պայմաններ ստեղծում, որ դրանք հասունանան:

Այդ պտուղները Անապայում արդեն հասել են, ասում է թղթակիցը: Եվ ոչ միայն Անապայում:

Դրանում կարելի է համոզվել շատ հասարակ կերպով. բավական է լսել, թե ինչ է ասում Կուբանի բանակային ատաման Վ. Գրոմովը կազակների առաջ ելույթ ունենալիս, կամ էլ նրա հոգևոր եղբայրը՝ երկրխորհրդի նախագահ Ն. Կոնդրատենկոն «Սովետսկայա Կուբան» թերթում, կամ էլ թերթել «Կուբան» ամսագիրը, որ ամեն տեղ թշնամիներ է փնտրում:

Մի խոսքով, ավարտում է թղթակիցը, ես համաձայն եմ նրանց հետ, ովքեր անհանգստացած ասում են. *«Երբ Կուբանում մի բան պատահի, այն ավելի մահոր կարժի, քան թե Անդրկովկասում ու Միջին Ասիայում»:*

■

«Որոշակի պայմաններում բոլորն էլ կարող են գրոհայիններ դառնալ...»

Մեր սեփական թղթակից Գայանե ԱՅրիկյանը հանդիպեց Էստոնիայի Գերագույն խորհրդի նախագահի օգնական, տեղեկատվական կենտրոնի տնօրեն Ռաուլ ՄՅԱԼԿԻ հետ:

Հ.- Ինչպե՞ս եք վերաբերվում Ղարաբաղի հարցին:

Պ.- Մենք բազմաթիվ անգամ ստացել ենք Հայաստանի խորհրդարանի, հասարակական կազմակերպությունների, պատվիրակների դիմումները և, բնականաբար, այդ ամենը մտահոգություն է առաջացրել: Նույնատիպ դիմումներ ենք ստացել նաև Ղարաբաղից: Բնականաբար, մենք հասկանում ենք, որ սա բազմաշերտ երևույթ է և միշտ չէ, որ առաջին շերտը իրականության արտահայտությունն է: Այս պարագայում մենք պետք է փնտրենք այդ իրադարձությունների աղբյուրները: Հենց ԽՍՀՄ բռնի և միապետական քաղաքականության վերացումը հնարավորություն կտա գտնելու այդ խնդրի լուծման ուղիները: Մենք Ղարաբաղյան հարցը չենք դիտում որպես ազգամիջյան բախում: Տեսնում ենք, որ կան ավելի խոր պատճառներ, որոնք իրենց մեջ են առել ժողովրդական զանգվածներին, դրա համար աշխատում ենք մեր կողմից հատուկ հայտարարություններ չանել այդ հարցի կապակցությամբ, որովհետև տվյալ դեպքում դրա լուծումը կապվում է այն բանի հետ, հանուն որի պայքարում են և՛ Էստոնիան, և՛ Հայաստանը: Արդեն միապետական կայսրության փլուզումը, կոնֆլիկտները Մոսկվայում տալիս են իրենց ծիլերը: Մերձբալթիկայում առանձին օբյեկտների նկատմամբ ոչ բոլոր գործողություններն են, որ վերևներում խրախուսվում են: Գուցե ինչ-որ տեղ գոյություն ունի ինքնագործունեություն, ամենավատ իմաստով՝ դժվար կացության մեջ դնել Գորբաչովին:

Հ.- Վերջերս ստացաք Հայաստանի խորհրդարանի դիմումն այն մասին, որ անկախ և միութենական հանրապետությունների քաղաքացիները ԽՍՀՄ զինված ուժերի կազմում չմասնակցեն հայ ժողովրդի դեմ տարվող պատժիչ գործողություններին:

Պ.- Էստոնական հանրապետության որոշումը կա այն մասին, որ Էստոնիայի հանրապետության կառավարական մարմինները ցանկացած դեպքում չեն մասնակցում ԽՍՀՄ զինված ուժերի համալրմանը: Մեր օրենսդրությունը, վաղուց արդեն, չի հետապնդում նրանց, ովքեր հրաժարվում են ծառայությունից: Մեզ մոտ գործում է խաղաղ բնույթի, անզեն և առանց զորանոցային կարգի այլընտրական ծառայություն: Իսկ այն պատանիները, որոնք գտնվում էին զինծառայության մեջ, ետ են վերադարձել:

Հ.- Ինչպես եք վերաբերվում «հայ գրոհայիններ» արտահայտությանը:

Պ.- Ես կարծում եմ, որ նման պայմաններում խոսել գրոհայինների մասին ամենաճիշտ ելքը չէ, որովհետև իսկապես, որոշակի պայմաններում բոլորն էլ կարող են գրոհային դառնալ: Եվ երբ խոսվում է գրոհայինների մասին, պետք է խոսել նաև օմոնի և միապետական զինված ուժերի մասին: Այնտեղ, որտեղ ժողովուրդը դիմագրավում է բռնի տեղահանությանը, ես «գրոհային» բառը չէի գործածի:

Տալլին, 14 հուլիս, 1991

Լույս տեսավ «Գրական Լոռին»

Ալավերդիում սկսեց լույս տեսնել «Գրական Լոռի» խորագրով ամսաթերթը, որը Լոռվա աշխարհի ողջ պատմության մեջ գրական-մշակութային առաջին պարբերականն է: Հրատարակողն է Հայ գրողների միության Լոռու միջշրջանային բաժանմունքը:

Նրա ծնունդը շնորհավորել են Հայ գրողների միության նախագահ Սերո Խանզադյանը և միության մյուս ղեկավարները, Ռամկավար ազատական կուսակցության մամլո և տեղեկատվության Երևանի գրասենյակի անունից «Ազգ» եռօրյայի խմբագիր Հակոբ Ավետիքյանը, ՀՀ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր Յուրի Ճեմարիսյանը, Ալավերդու քաղխորհրդի նախագահ Հարություն Գոզինյանը, Երևանի Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի ռեկտոր Սեոս Փարեմուզյանը և ուրիշներ:

Ինչպես նշված է խմբագրականի մեջ, ամսաթերթը գրական-գեղարվեստական, մշակութային ուղղվածություն է ունենալու, որը «հակված է դառնալու ժողովրդի ուխտագնացը, ազնիվ ու բարի խոսափողը, ջանալու է ասել միայն նրա ճշմարիտ ու անկեղծ խոսքը»:

Գրիգոր ԳՈՒՅՈՒՄՋՅԱՆ

ՍՓԻՒՌՔ

ՍԻԴՆԷՅ

Բացուեցաւ ՀԲԸՄ-ի Ալեքսանդր ամենօրեայ վարժարանը

Փառաւոր հանդիսութիւններով յունիսի 30-ին բացումը կատարուեցաւ Սիդնէյի (Աւստրալիա) ՀԲԸ Միութեան ամենօրեայ դպրոցին: Համեմատաբար նորակազմ մեր գաղութը օժտուեցաւ արժանի ու շքեղ, 5 հեկտար հողատարածքի մը վրայ տարածուող կառոյցով, որ կոչուած է դառնալու մեր ուծացող նոր սերունդներուն համար ազգային արժէքներուն կառչելու եւ այդ արժէքներէն սնունդ առնելու օջախ:

Հիանալի դպրոցաշէնք, մեծ դահլիճ՝ որ պիտի օգտագործուի նաեւ գաղութի կարիքներուն համար, մարզադաշտ, խաղավայրեր, պուրակներ: Ամէն ինչ կայ այստեղ, ամէն յարմարութիւն՝ առողջ, զարգացած երիտասարդութիւն պատրաստելու համար, հայ մարդ պատրաստելու համար: Անիկա կոչուած է աւստրալահայութեան հպարտութիւնը դառնալու:

Դպրոցաշէնը կառուցուած է գաղութի նահապետին՝ դոկտ. Ալեք Ալեքսանդրին եւ տիկնոջ՝ Իզաբելի խոշոր նուիրատուութեամբ, իսկ սրահը, որ պիտի կոչուի «Գեմճեան», տէր եւ տիկին Վարուժան Իսկէնդէրեաններու: Բարերարներուն նուիրաբերածին չափ ալ տրամադրուած է ազգային մեր մեծագոյն կազմակերպութեան՝ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կողմէ:

Բացման հանդիսութեան ներկայ եղան բարերարները, Աւստրալիայի եւ Նոր Զելանտիայի հայոց առաջնորդ Աղան եպս. Պալիոզեանը, ՀԲԸՄ-ի կրթական կեդրոնական հանձնախումբի ատենապետուհի դոկտ. Բերկրուհի Սվաճեանը, գլխաւոր պատուակալ նախագահ Ալեք Մանուկեանի անձնական ներկայացուցիչ եւ կրթական վաստակաւոր մշակ Երուանդ Պապայեանը, ՀԲԸՄ-ի Սիդնէյի մասնաժողովի կորովի ատենապետ Զաւէն Չէչէնեանը, միւս վարչականները, հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու եւ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ եւ բազմահարիւր հանդիսականներ:

Ներկայ էին նաեւ պետական ներկայացուցիչներ՝ Նիւ Սաութ Ուէյլզ նահանգի վարչապետի անձնական ներկայացուցիչ՝ նահանգային պատգամաւոր Ջիմ Լուգլին, դաշնակցային խորհրդարանի պատգամաւորներ Ջիմ Քորբըրն եւ Թեդ Մէքը, ազգային հարցերու գծով նահանգային յանձնախումբի ատենապետ Ստեփան Քերքեաշարեանը, խորհրդականներ Ջոն Փաթըրսըն, Փոլ Քուիրքը եւ Սիդնէյի համալսարանի պրոֆեսորներ:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ դպրոցի բակին մէջ տեղադրուած հսկայ վրանի մը տակ:

Յաջորդաբար խօսք առին Վահէ Արթինեանը, դոկտ. Բերկուհի Սվաճեանը, Երուանդ Պապայեանը, Զաւէն Չէչէնեանը, Վարուժան Իսկէնդէրեանը, Տիգրան Տիգրանեանը, վարչապետին ներկայացուցիչը եւ հուսկ ապա՝ Առաջնորդ սրբազան հայրը: Յոտնկայս ընթերցուեցաւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի կողմէ այս առթիւ յատուկ շնորհուած կոնդակը, ինչպէս նաեւ նախագահ Ա. Մանուկեանի ողջոյնի գիրը, ուր մասնաւորապէս նշուած էր.

«Մեր երազը հանդիսացած էր Աւստրալիոյ ընդարձակուող հայ գաղութի ծոցի մէջ իրականացած տեսնել Բարեգործականի դպրոցական ծրագիրը, կարենալ այնտեղ հասնելու մեր նախնիներուն ոգին, պատմութիւնն ու ոսկեղինիկ լեզուն: Միտքի ու լոյսի այդ տաճարը այսօր անդին կ՚անցնի իր քարեղէն իմաստէն, եւ կու գայ իր գիրկին մէջ ընդունելու բնակութիւնը լուսաւորիչներու, մաշտոցներու, վարդաններու, շնորհալիներու եւ բազում այլ սուրբերու եւ հերոսներու, այդ հողակտորը դարձնելով մէկ անբաժանելի բեկորը մեր պատմական հայրենիքին»:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր՝ վարժարանի աշակերտութեան եւ գաղութի լաւագոյն արուեստագէտներուն մասնակցութեամբ:

Հանդիսութեան աւարտին տրն. Ե. Պապայեան բեմ բարձրանալով յայտարարեց, որ բարերար Ալեքսանդր ամոլը, որպէսզի վարժարանի յետագայ գոյութիւնը ապահովուի, հաստատեր էր հիմնադրամ մը, որուն 75 տոկոսը պիտի յատկացուի իր անունը կրող վարժարանին, իսկ 25 տոկոսը՝ Սիդնէյի տարեցներու հայկական տան:

Տեղւոյն վրայ եղան առատաբուխ նուիրատուութիւններ:

Այնուհետեւ, Սրբազան հօր տէրունական աղօթքէն ետք ներկաները հաւաքուեցան ճարտարապետ Մարտիրոս Աղաւնուրեանի գեղեցիկ նախագծով կառուցուած վարժարանի մուտքին, ուր զետեղուած ժապաւէնը կտրեցին վարչապետին ներկայացուցիչը, բարերարները, Բ. Սվաճեանը եւ Ե. Պապայեանը: Ապա, ներկաները խուժեցին ներս, ուր զիրենք դիմաւորեց Հայկ Լեփեճեանի բարձրաքանդակը՝ հայոց այբուբենը պատկերող, իսկ կողքին՝ Ե. Չարենցի պատգամը: Ժողովուրդը շրջեցաւ նաեւ դահլիճը եւ յարակից շինութիւնները, հպարտութեան եւ ազգայինի ոգեշնչումի խորունկ պահեր ապրելով:

Երեկոյեան Սիդնէյի «Շերաթըն» պանդոկին մէջ տրուեցաւ շքեղ ճաշկերոյթ:

Բարի երթ, լոյսի այս հեռաւոր նոր տաճարին:

Թղթակից

digitised by A.R.A.R.@

«Այնուամենայնիվ ես կարծում եմ, որ «փոխանակումն» անհրաժեշտ է»

Խ. Միությունից եկող հոսքը կարող է լուծել Իսրայելի ժողովրդագրական հարցը

Հրեական դիմադրության շարժում

Հագանան («պաշտպանություն») ստեղծվել է 1921 թ. հրեական իշուվայի սիոնիստական սոցիալիստական կուսակցությունների կողմնակից: Անկախության համար պատերազմից առաջ նրա շարքերում ծառայում էին 40 հազար մարտիկներ: Պետության ստեղծումից հետո այն վերանվանվեց Իսրայելի պաշտպանության բանակ (ՑԱԽԱԼ): Հայտնի հրամանատարներից էին Էլիյահու Գոլոմբը եւ Մոշե Սնեն:

Պալմախ. հարվածային վաշտեր էին, որ Հագանայի գլխավոր շտաբի որոշումով ստեղծվել էին 1941 թ. մայիսի 15-ին՝ բրիտանական բանակին օգնելու համար, եթե Ռոմմելի զորամասերը ներխուժեն Պաղեստին: Կազմացրվել է 1948 թ. նոյեմբերին եւ ձուլվել ՑԱԽԱԼ-ի կազմի մեջ: Գլխավոր հրամանատարն էր Իգալ Ալոնը:

Էցելը (ազգային մարտական կազմակերպություն) ստեղծվել է 1937 թ. Ժաբոտինսկու հետեւորդների կողմից, բրիտանական իշխանությունների դեմ զինված կերպով պայքարելու եւ, արաբական ահաբեկչությանն ի պատասխան, վրիժառության գործողություններ կատարելու համար: 1942 թ. կազմակերպությունը հասավ իր առավելագույն չափերին՝ 5-7 հազար մարտիկներ:

1943 թ. մինչեւ 1948 թ. *Էցելի* հրամանատարն էր Մ. Բեգինը: 1948 թ. Իսրայելի ստեղծման կապակցությամբ կազմակերպությունը ցրվեց:

Լեխի-ն (Իսրայելի ազատության մարտիկներ) ստեղծվել է 1940 թ. *Էցելից* պառակտված մարտիկներից, Աբրահամ Շտեռնի (Յաիր), Իցհակ Եզերնիցկու (Շամիր), Նաթան Ելին-Մորի եւ Իսրայել Էլդադի (Շայբ) գլխավորությամբ: Պառակտման պատճառը *Լեխի*-ի անհամաձայնությունն էր *Էցելի* ղեկավարության այն որոշմանը, որով դադարեցվում էր Անգլիայի հանդեպ մարտական գործողությունները նացիստական Գերմանիայի դեմ պատերազմի ընթացքում:

Անգլիացիների կողմից Յաիրի սպանությունից հետո 1942 թ. մինչեւ 1948 թ. Լեխի-ի կազմությունը ղեկավարում էր Շամիր - Ելին-Մոր - Էլդադ «եռյակը»:

1946 թ. իշուվայի բոլոր ընդհատակյա մարտական կազմակերպությունները համաձայնեցնում էին իրենց գործողությունները բրիտանական իշխանությունների եւ արաբական աշխարհի դեմ: Մեկ տարի տեւած այդ միավորումը հայտնի է «Թնուաս հա-մերի հա-իվրի» (Հրեական դիմադրության շարժում) անվամբ:

ԴՈԿՏՈՐ ԻՍՐԱՅԵԼ ԷԼԴԱԴ (ՇԱՅԲ)

Ծնվել է 1910 թ. Արեւելյան Գալիցիայի հրեական մի բնակավայրում: Սովորել է Վիեննայի ռաբբիական ուսումնարանում: Դասավանդել է Վիլնյուսի «Թարբութ» ուսուցչական սեմինարիայում: Վաղ պատանեկությունից կողմնակից էր սիոնիզմի մեջ ռեւիզիոնիստական շարժմանը: 1941 թ. տեղափոխվեց Պաղեստին, ուր իր ընկերոջ՝ Ա. Շտեռնի (Յաիր) հետ անմիջապես մտավ Լեխի-ի հրամանատարության մեջ.

1944 թ. փախչելով եւ գերի ընկավ բրիտանացի զինվորներին: Տարիուկես անցկացրեց բանտում: 1948 թ. Իսրայել Էլդադը նրանցից մեկն էր, ովքեր որոշում ընդունեցին սպանել ՄԱԿ-ի հատուկ ներկայացուցիչ կոմս Բեռնադոտին, որ պահանջում էր Երուսաղեմը դարձնել միջազգայնացված քաղաք: Իսրայելի ստեղծումից հետո քաղաքական հայացքների պատճառով երկար ժամանակ չէր կարողանում աշխատանք գտնել: Նոկ 1950 թ. նրան հաջողվեց միջնորդության միջոցով տեղավորվել Հայֆայի Տեխնիոնում որպես արտահաստիքային դասախոս: 1971 թ. լույս տեսավ նրա քաղաքական-հրապարակախոսական աշխատանքներից ամենահայտնին՝ «Հրեական հեղափոխությունը»: Հայտնի է որպես Ֆրիդրիխ Նիցշեի երկերի լիակատար ժողովածուի իվրիտով փայլուն թարգմանության հեղինակ: Վերջին 20 տարիների ընթացքում գործուն մասնակցություն է ունենում Իսրայելի քաղաքական կյանքին.

Ստորեւ մեզ եմ ներկայացնում 1991-ին տպագրված նրա «Պայքար Ներքոյի դեմ, կամ մեր ավանդը հակասեմիտիզմի մեջ» հոդվածից հատվածներ, եւ նրա հետ արված հարցազրույցը:

Էջի նյութերն ամբողջովին առնված են Իսրայելում հրատարակվող ռուսալեզու «Վեստի» թերթի մայիսի 24-ի համարից: Չենք ուզում մեկնաբանություններ տալ տպագրվող նյութերի վերաբերյալ, այլ առաջարկում ենք մեր ընթերցողին առավել ուշադրությամբ կարդալ դրանք: Կարծում ենք, որ ընթերցողն այստեղ կհայտնաբերի զուգահեռներ, հետաքրքրական տապեր, որ նրան կմղեն խորհրդածությունների.

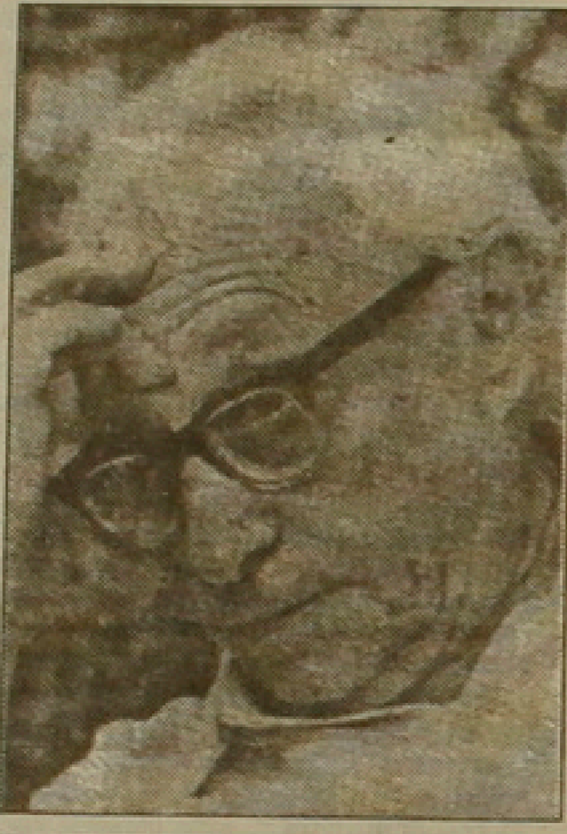

– Դոկտոր Էլդադ, ձեզ համարում են այսօրվա իսրայելական աջերի գաղափարախոսը: Համաձա՞յն եք, արդյոք, այդպիսի գնահատականի հետ:

– Երբ «աջ» խոսքի տակ ենթադրվում է սիոնիստական աշխարհայացքի դասական սահմանումը, համաձայն որի հրեա ողջ ժողովուրդը պետք է Մեծ Իսրայել վերադառնա նրա լրիվ պատմական սահմաններով, այդ դեպքում համաձայն եմ նրանց գաղափարախոսը համարվելու: Դա չի նշանակում, որ ես «ձախ» եմ տնտեսությանը վերաբերող հարցերում, սակայն ես պատրաստ կլինեմ միություն կնքել նույնիսկ սոցիալիստական շարժման հետ, եթե դա ծառայի սիոնիզմի նպատակներին: Սիոնիզմին՝ առանց վերապահումների. ոչ թե կապիտալիստական, սոցիալիստական, լիբերալ թե կրոնական, այլ սիոնիզմին ինչպես որ կա:

– Ձեր նախկացողությամբ, որոնք են այսօր սիոնիստական գաղափարախոսության հիմնական թեզիսները:

– Ահա իմ ձեռքում է 1917 թ. նոյեմբերի 9-ի լոնդոնյան «Թայմս» թերթի համարը: Նույն էջի վրա երկու նյութ է տպագրված. Բալֆուրի դեկլարացիան, որ ճանաչում է Պաղեստինում «ազգային օջախ» ստեղծելու հրեա ժողովրդի իրավունքը եւ Պետրոգրադում բոլշեւիկյան հեղաշրջման մասին հաղորդագրությունը: Երկու վերնագիր, երկու հեղափոխություն: 1917-ի աշնանը, երբ հրեա Տրոցկին ձեւավորում էր կարմիր բանակի ջոկատները, մյուս հրեան՝ Յոզեֆ Տրումպելդորը, ծայրից ծայր չափում էր այդ նույն Ռուսաստանը, հետո հասավ Լոնդոն, Պաղեստինը թուրքերից ազատագրելու համար 100 հազար հրեա մարտիկ հավաքագրելու նպատակով:

Համեմատեք հիմա, 74 տարի հետո, ինչի՞ հասան կոմունիստները, ինչի՞ մենք: Կարո՞ղ է սիոնիզմի պատմական հիմնավորվածության ավելի ակնհայտ հաստատում լինել, քան թե սա:

Հակոբի վրանների եւ իսրայելյան խորանների գեղեցկության մասին հռչակավոր խոսքերը պատկանում են ոչ թե Մովսեսին, այլ հեթանոս մարգարե Բաղաամին, որն ուզում էր անիծել հրեա ժողովրդին, բայց դրա փոխարեն՝ օրհնեց նրան: Այդպես վարվեց նաեւ ամենամեծ հրեատյացներից մեկը՝ Դոստոեւսկին, որ գրում էր, թե հրեա ժողովրդին ստում են նրա մեծության համար: Պատճառը, որ Իսրայելի ատողներին դրդում է գովաբանել նրան, մեր ժողովրդի ընտրյալ լինելն է: Ես բաց ուժեղ չեմ աստվածաբանության մեջ, սակայն մի բան ինձ համար կատարելապես բացահայտ է. առանց Աստծուն հավատալու մենք չէինք գոյատեւի:

– Ի՞նչն է դրդում շատ երեւանի ձգտել համաշխարհային բարեկեցության եւ արհամարհել սեփական ժողովրդի ճակատագիրը:

– Համընդհանուր փրկության՝ «գնոսի» կոնցեպցիան, խոր արմատներ է ձգել հրեական մտածողության մեջ: Համաշխարհային հեղափոխությունից, ամբողջ աշխարհի փրկությունից ավելի դակաս բան անել՝ հրեան համաձայն չէ: Ստալինին բավարարում էր հեղափոխությունը մի երկրում, Տրոցկուն՝ անհրաժեշտ էր «համաշխարհային անընդհատ հեղափոխություն»:

– ՔԱՆԱՆ-ը Մեծ Իսրայելի սահմանները համարում է Նեղոսից մինչեւ Եփրատ: Ճանաչելով հրեա ժողովրդի պատմական իրավունքը Մեծ Իսրայելի ամբողջ տարածքի նկատմամբ, դուք եւ ձեր հետեւորդները սահմանված եք հաշվի նստել իրական քաղաքական վիճակի հետ եւ բավարարվել, որպես սահման, ծովով եւ Հորդանան գետով: Գուցե իրադարձությունների որոշակի զարգացման դեպքում դուք հարկադրված լինեք նաեւ գնալ համաձայ՞ն փոխզիջման, համաձայնելով սահման ճանաչել Հորդանան գետի արեւմտյան ընկած մասը:

– Ինչ կա որ, երբեմն հարկադրված ես լինում սինթեզ փնտրել երկնայինի եւ երկրայինի, երազի եւ իրականության միջեւ: Աստված խոստացավ նախահայր Աբրահամին, որ նրա սերունդը կստանա Նեղոսից Եփրատ ընկած ամբողջ հողը: Իմիջիայլոց, այդ իդեալական սահմանները անկախ արդարացված են աշխարհաքաղաքական տեսանկյունից: Սակայն դա սոսկ գաղափար է եւ, ինչպես ցանկացած գաղափար, այն «անիրատես» է: Սակայն նա, ով լոկ իրականություն է տեսնում, նա ունակ չէ երազելու եւ կանխատեսելու: Ու՞մ է պետք իրատեսական գաղափարը: Ցանկացած գաղափարի իմաստ իրականությունը փոխելու ձգտումը կամ նոր իրականություն ստեղծելն է: Բալֆուրի դեկլարացիայի համաձայն, հրեական ազգային օջախի հասկացությունը տարածվում էր Հորդանան գետի երկու ափերի վրա: Ենթամանդատային Պաղեստինը ներառում էր նաեւ Անդրհորդանանը, որ հետագայում բրիտանական իշխանություններն ստեղծեցին, նախապես մանդատի պայմանների, Հորդանանի բաղավորությունը: Ավելորդ չէ հիշել, որ 1923 թ. սիոնիստական կոնգրեսը միաձայն որոշում ընդունեց, ըստ որի Անդրհորդանանը համարվում էր Մեծ Իսրայելի մաս:

Մեզ մոտ հարգանքով են վերաբերում մուսուլմանական սրբություններին: Ես հավասարություն եմ պահանջում: Ես պահանջում եմ նույնպիսի հարգանք մեր սրբությունների նկատմամբ: Արաբական աշխարհը պարտավոր է պատասխանել մեզ նույնպիսի հարգանքով հանդեպ այն պատվիրանների, որ Աբրահամն ստացավ Աստծուց, ներառյալ Նեղոսից Եփրատ հողերի խոստումը: Երբ մենք խոսում ենք խոստացված սահմանների մասին, մեզ մեղադրում են միստիկայի մեջ: Ինչու՞ ոչ ոք արաբներին միստիկայի մեջ չի մեղադրում: Մի՞թե Մուհամեդի տեսիլքի պատմությունը միստիկա չէ:

Ես, իհարկե, ստիպված եմ հաշվի նստել պատմական Մեծ Իսրայելի մի մասի վրա հորդանանյան թագավորության գոյության հետ: Սակայն կառնովին ավելի ես նախանցել այն բոլոր պատերազմներից հետո, որոնց նպատակն էր ոչնչացնել Իսրայելը, անհեթեթություն կլինի, որի նմանը աշխարհը դեռ չի իմացել: Չիջնելով Շխեմը, մենք կխաղտենք նաեւ Թել-Ավիվի նկատմամբ մեր իրավունքը:

– Իսկ ի՞նչ անել այդ տարածքների վրա ապրող պաղեստինցիների հետ:

– 1937 թ. անգլիացիներն առաջարկեցին բնակչության փոխանակել, Պաղեստինի բաժանման ներքական ծրագրի շրջանակներում: Հետաքրքրական է նշել, որ հենց Բեն-Գուրիոնը խանդավառությամբ արձագանքեց այդ գաղափարին, իսկ Ժաբոտինսկին կտրականապես մերժեց այն: Թեեւ բրիտանական կառավարությունը այդ ժամանակ հրաժարվեց բաժանման ծրագրից իսկ: Սակայն բնակչություն փոխանակելու գաղափարը առ այսօր չի կորցրել իր հրատապությունը: Ինչպես ասել է Բեն-Գուրիոնը, *«Ինձ համար կարեւոր չէ, թե ինչ են ուզում ուրիշ ժողովուրդները, ես գիտեմ թե ինչ է պետք հրեաներին»*:

Իդեալական վճիռը, այսպես ասած, «փոխանակումն» է. այն արաբները, որոնք ցանկանում են ապրել արաբական երկրում, պետք է թողնեն Իսրայելը: Սակայն նրանց համար, ովքեր համաձայն են ապրել մեզ հետ այստեղ, պետք է սահմանվեն մեզ հավասար իրավունքներ: Բնակչության 20 տոկոս կազմող արաբական փոքրամասնության հետ կարելի է հարմարվել: Քառորդ դարի պատմությունը մեզ շատ օրինակներ է տալիս բնակչության նման փոխանակումների նպատակահարմարության մասին: Այս հարյուրամյակի ընթացքում 50 միլիոն մարդ վերաբնակեցվել է:

– Ըստ էության, դա Ռեհավամ Զեեվիի *Մոլեդետ* կուսակցության ծրագիրն է, չէ՞:

– Իհարկե, դա համընկնում է *Մոլեդետի* ծրագրի հետ: Այդ կուսակցության ստեղծման ժամանակ Ռեհավամ Զեեվին ինձ առաջարկեց գլխավորել նրա ընտրական ցուցակը:

– 1973-ի ընտրություններում դուք գլխավորում էիք մի այլ ցուցակ: Ձեզ մի բանի հազար ձայն չհերիքեց, որպեսզի գտնվեք կնեսեթի պատգամավոր: Մի՞թե ձեզ, գաղափարախոսին, վայել է քաղաքական կյանքին խառնվել:

– Իրավացի եք: Ես ինքս խանդավառված չէի այդ գաղափարով: Ըստ էության, ես տեղի տվեցի ընկերներիս ճնշմանը: Ճիշտն ասած, ինձ երբեմն գրավում է քաղաքական իրադարձություններին խառնվելը, սակայն երբ դա տեղի է ունենում, իմ մեջ ձգտում է արթնանում ինչպես հնարավոր է արագ դուրս գալ այդ ոչ հիգիենիկ զբաղմունքից:

– Պրակտիկայից հետո. դուք այսօր է՞լ, ինչպես 1948-ի սեպտեմբերին, վճիռ կընդունեիք սպանել Միջինարեւելքում ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Կոմս Բեռնադոտին:

– Առանց որեւէ կասկածի: Իմիջիայլոց, մեզ մոտ՝ ԼԵԽԻ-ում միշտ էլ որոշակի բուլտություն է եղել արխիստկրատների նկատմամբ: 1944-ին մենք վերացրինք Մոյնին՝ գաղութների գծով բրիտանական նախարարին: Իսկ 1948-ին՝ շվեդ Կոմս Բեռնադոտին: Բացի այդ, նա բրիտանական հետախուզության գործակալ էր:

– «Գործակալից ցած» հարց. կնախընտրե՞ք այսօր վարչապետի պաշտոնում տեսնել ոչ թե Իցհակ Շամիրին, այլ Մենախեմ Բեգինին:

– Բեգինը, ի տարբերություն Շամիրի, երբեք իմ անձնական ընկերը չի եղել: Սակայն բանն այդ չէ: Ես երբեք չեմ ների այն, որ նա Եգիպտոսին զիջեց ամբողջ Սինայը: Քեմփ-Դեյվիդում նա գործեց իսկական ոճիր, առաջին անգամ ճանաչելով պաղեստինցիների ինքնորոշման իրավունքը: Այդ իրավունքից մինչեւ պաղեստինյան ինքնավարություն մի քայլ է: Գործնականում դա Պաղեստինյան պետություն ստեղծելու ուղին է:

Խորապես ափսոսում եմ, որ Շամիրը, որ ժամանակին դեմ էր քվեարկել Քեմփ-Դեյվիդյան համաձայնագրին, այսօր ինքն է հետեւում դրա սկզբունքներին:

«Ես կրկին մենք վերադառնում ենք մեր նախահայր Աբրահամին: Այդ նա էր, որ աշխարհ եկավ հավատքը միայն Աստծո նկատմամբ, Աստված, որ ամեն ինչի ստեղծողն էր, որ արարեց մարդուն իր կերպարով եւ իրեն նման, աշխարհաստեղծմանն ու գոյությանը տվեց իմաստ, սահմանեց աշխարհի ստեղծումից մինչեւ մեսիանական փրկության ուղին, Աբրահամի սերունդների վրա դրեց գաղափարի մարմնացումն ու բուն էությունը լինելու պատասխանատվությունը, որ բնական (այսինքն՝ հեթանոսական) գոյությունը կաղում է աստվածային սկզբին:

Դրա դասավոր, հայտնի անեկդոտն ասում է մեզարյաը, ամեն ինչ սկսվեց այն բանից, որ նա ինձ մանր վերադարձրեց:

Եւ այսպես, Ներոսը Աբրահամին պատասխանեց՝ հարվածին հարվածով:

Գաղափարախոսություններից ամենաազդեցիկները՝ քրիստոնեությունը եւ կոմունիզմը, նախապես կապված էին հրեաների հետ, որոնք ձգտում էին դրանք նվիրել մարդկությանը: Եւ երկու գաղափարախոսություններն էլ պղծվեցին դրանք ընդունող կուսակցների կողմից, որոնք իրենց զայրույթը թափեցին այդ նոր հավատքը ծնած հրեայի վրա:

Ինչի հետ էր կապված խորհրդային հրեաներին պատած սարսափը, եթե ոչ այն բանի սուր զգացողության, թե հակասեմիտիզմը հակադարձ կապված է կոմունիստական հեղափոխության իրականացրած հրեաներին:

Սառցահատի հարվածը, որով Ստալինը փշրեց Տրոցկու ուղեղը, ըստ էության, գոյի կողմից համընդհանուր, կոսմոպոլիտական փրկության ծառայի հրեա Լեյբա Բրոնշտեյնին հասցված պատասխան հարվածն էր:

Քրիստոնեությունը սնփականացրած հունա-հռոմեական հեթանոսությունը խոր հակադրական տարածքություններ մշակեց ոչ թե այն բանի համար, որ իբր թե խաչել ենք Մեսիային (Աստծուն), այլ նրա, որ մենք ծնեցինք նրան եւ երուսաղեմյան սիրո այդ աստծուն դարձրինք հռոմեական տիրակալ: Որպես առավելյան իրեն հատուկ հնարամտությամբ կարողացավ հրեական այդ ատրանը տանել հեթանոս աստվածների շուկան: Առաջին անգամ բիբլիական Հովսեփի, «աշխարհի փրկչի», ուրիշի բարիքի վրա հոգացողի եւ երազներ մեկնաբանողի մեջ մարմնավորված պատմական մարգարեությունը կրկնվում է նորից ու նորից: Սակայն Աբրահամի զավակները սրբեր չէ, որ մասնակցում ու տարածացնում ծիկել վասվող հնոցից: Նախահայր Աբրահամը հաղթեց: Վեց միլիոնը՝ ուշացան: Խորհրդային հրեաները հեռանում են ժամանակին: Ամերիկյան հրեաները դեռեւս չեն կասկածում, որ իրենք կդատվեն հենց այն բանի համար, որ արդեն բան են արել Ամերիկայում հանուն դեմոկրատիայի եւ լիբերալիզմի գաղափարների հաղթանակի»:

Գարեգին պատրիարք ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ.

«Պոլսեցիին համար դպրոց պահելը աւանդութիւն դարձած է»

Ինչպես գիտեն մեր ընթերցողները, վերջերս Ֆրանսիա էր այցելել Պոլսո հայոց պատրիարք Գարեգին արքեպիսկոպոս ԳԱԶԱՆՃՅԱՆԸ, որի ներկայությունից օգտվելով, Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի խմբագրի օգնականն ունեցել է հետևյալ ընդարձակ, բայց խիստ շահեկան հարցազրույցը պոլսահայ գաղութի կյանքի, դպրոցական ցանցի, դժվարությունների, նաև Հայաստան-Թուրքիա հարաբերությունների և այլ հարցերի մասին:

Հարցազրույցի նախաբանում թերթն իր կողմից տեղեկացնում է, որ ներկայումս մոտ 80 հազար հաշվող պոլսահայ համայնքը պահում է 20 դպրոցներ՝ 4639 աշակերտով, երկու օրաթերթ՝ «Մարմարա» և «Ժամանակ», 41 եկեղեցի (որոնցից 35-ը՝ Պոլսում), Ուսուցչաց միություն, բազմաթիվ երգչախմբեր, թատրախմբեր, իսկ Ս. Փրկիչ հիվանդանոցը, որ արդար հպարտությունն է պոլսահայության, համարվում է Թուրքիայում լավագույն բժշկական հաստատություններից մեկը:

Հ.– Ամէն բանէ առաջ պիտի ուզէինք գիտնալ, թէ ի՛նչ թիւ պէտք է նկատի ունենալ, երբ կ՚ըսենք Պոլսի հայ գաղութ: Հայկական հաստատութիւններու, կազմակերպութիւններու այնքան հարուստ այս ծանր ցանցը քանի՞ անձերու վրայ զետեղուած է: Կարելի՞ է ճշգրիտ թիւ մը ունենալ:

Պ.– Պոլսահայութեան թիւը ճշգրտօրէն մարդ չէր գիտեր. ոմանք մինչեւ 40 հազարի կ՚իջեցնէին, ուրիշներ մինչեւ 65–70 հազարի կը բարձրացնէին. սակայն Դեկտեմբերին, երբ պաշտօնական այցելութեամբ Անկարա կը գտնուէի, նախագահ Օզալը ըսաւ, թէ հայերու թիւը 82 հազարի վրայ է: Գիտենք, որ գաւառներու մէջ միայն ունինք 4 հազարի մօտ հայութիւն մը: Երբեմնի Տիգրանակերտի, Կեսարիոյ 7–8 հազարանոց հայութիւնը իջած է 7–10 հոգիի: Տիգրանակերտի մօտ կայ Տերէքը, ուր 600 հոգի կայ, Սեբաստիա ունինք մօտ 400, Մալաթիա շուրջ 160 հոգի, Վաքըֆ գիւղը միայն 34 ընտանիք մնացած է, Իսկենտերուն 28–30 ընտանիք կայ, ինչ որ 100 հոգիի չափ կ՚ընէ:

Պոլսի քաղաքային խորհուրդներու վերջին ընտրութիւններուն ի յայտ եկաւ արդէն, որ ունինք 70–72 հազարի հայութիւն մը, արձանագրուողներու թիւին համաձայն:

Հ.– Ուրեմն, ըստ ձեզի, 80 հազարանոց գաղութը ի՞նչպէս կը հասնի նիւթապէս ու անձնակազմով մատակարարելու այնքան վարժարան ու համայնքի այլ կազմակերպութիւններ, հաստատութիւններ:

Պ.– Պոլսեցին հինէն ի վեր ճանչցուած է որպէս իր նիւթական կարելիութիւնները յատկապէս կրթական հաստատութիւններու տրամադրող. իրեն համար ասիկա այլեւս վարժութիւն մը, աւանդութիւն մը եղած է:

Այսօր մեր վարժարաններու պիւտճէն ճիշդ է որ կը մատակարարուի իրենց կողքին գտնուող եկեղեցիներու կողմէ. աշակերտներէն, այս պիւտճէին հազիւ 20–25 տոկոսն է որ կը ստացուի: Մնացեալը կը հայթայթուի եկեղեցական կալուածներու եկամուտէն եւ մասնաւոր հիմնութիւններու հասոյթէն: Ժամանակին, 40 տարի առաջ, Ղալաթիոյ եկեղեցիին կից Կեդրոնական վարժարանը միայն Մեծ պահքի, արեւագալի մոմի եկամուտով տարեկան բիւջէն կ՚ապահովէր. Այսօր ասիկա չէ մնացած: Չէ մնացած նաեւ այն հին պոլսեցին, որ առաւօտեան կանուխ ժամերէն մինչեւ իրիկուն Ղալաթիոյ եկեղեցին կը յաճախէր:

Դպրոցներու նիւթականը մեր ամէնէն կարեւոր հարցն է այսօր Պոլսոյ մէջ: Եկեղեցիներու եկամուտներով ու նուիրատուութիւններով հայթայթուածը անշուշտ բաւական չըլլար. կ՚աշխատինք տարբեր գետնի վրայ եւս: Արդէն երեք բարերարներ գտած ենք, որոնք ամերիկեան դրամով 120–150 հազարի գումարներ տուած են, որոնցմով հաստատած ենք հիմնադրամներ, Պատրիարքարանի հսկողութեան տակ. ատոնց տարեկան եկամուտին 50 տոկոսը վարժարաններուն պիտի բաժնենք: Համալսարանի ուսանողներ ալ ունինք, որոնց կրթաթոշակ կու տանք. այս գետնին վրայ Կիւլպենկեան հաստատութիւնն ալ որոշ օգտակարութիւն մը կ՚ունենայ, սակայն տարեկան 500 տոլարը անոնց միայն դասագիրքի ծախսին հազիւ կը բաւէ:

Եթէ կարողանանք այս բարերարներու թիւը աւելցնել, 20 հոգի մը ճարել, կը հաւատամ, որ այլեւս մասնաւոր սեղաններուն եկամուտին նոյնքան պէտք պիտի չունենանք: Որովհետեւ, խորքին մէջ նոյն ժողովուրդն է, որ տարին 22–25 մասնաւոր սեղանի կը մասնակցի ու նուիրատուութիւն կ՚ընէ: Ի վերջոյ, ձանձրալի կը դառնայ միշտ ճառ մտիկ ընել, գեղարուեստական բաժինները լսել եւլն.: Իրենք իսկ կ՚ըսեն, թէ պատրաստ են իրենց տարեկան նուէրները մէկ անգամէն տալու: Պէտք է ըսեմ, որ Պոլսոյ մեր ժողովուրդը անցեալէն շատ աւելի առատաձեռն է իր դպրոցներու հանդէպ: Կ՚ուզէ տալ, ոչ միայն որպէսզի անունը երեւի, այլ նաեւ որովհետեւ գիտէ, կը զգայ, թէ անհրաժեշտութիւն է պահել մեր վարժարանները:

Հ.– Պիտի ուզէինք, որ խօսիք նաեւ անձնակազմի, յատկապէս ուսուցչական կազմերու մասին, քանի որ ժառանգութեան գլխաւոր առարկան վարժարաններն են. օրինակ, Կեդրոնականի պարագային, շատ ուշագրաւ է վերջին տարիներուն անոր շրջանաւարտներուն արձանագրած յաջողութիւնը, ինչ որ կը վկայէ, թէ ուսման լաւագոյն մակարդակ մը կարելի եղած է իրականացնել. այս պատկերը սակայն գիտական ճիւղերուն մէջ կը յայտնուի, որուն դժբախտաբար չի հետեւիր հայերէնի մարզը...:

Պ.– Գիտական ճիւղերու համար ուսուցիչ ճարելու դժուարութիւն չենք ունենար: Բայց հայերէն լեզուին համար դժբախտաբար նոյն կարելիութիւնը չունինք, որովհետեւ համալսարանը գրական ճիւղի մը հետեւելու պարագային ալ ասիկա հայերէն չըլլար: Պոլիս ժամանած առաջին օրէս այս պարագան խնդրոյ առարկայ ըրինք եւ եկանք այն եզրակացութեան, որ տոքթ. Վ. Կոմիկեանին հետ մեթոդական սեմինարներ հաստատենք: Յետոյ դասագիրքի մեծ հարց ունինք: Ուսուցչաց հիմնարկին պատրաստածները ճիշդ ձեւով չեն պատրաստուած: Օշականի կամ Մ. Իշխանի դասագիրքերուն մէջ մեթոդ մը կայ. ասիկա պէտք է ուսուցիչը գիտնայ եւ ըստ այնմ դասաւանդէ: Այս մարզին մէջ տարուելիք աշխատանքով կը յուսանք օգտակար ըլլալ մեր ուսուցիչներուն: Մեր միակ ցաւն է ասիկա, քանի որ անցեալին պէս չեն հասնիր աշակերտները, հայերէնին տիրապետող գիտութեամբ մը: Անոնց ուրախ «Ժամանակ» եւ «Մարմարա» թերթերն իրենց Գ. էջերը աշակերտական գրութիւններու կը յատկացնեն, բայց «կը հոտի» թէ ատոնք գրուած են յաճախ ուսուցչին կողմէ, կամ թարգմանուած եւ այլն:

Ասոր մէջ ընտանիքներն ալ մեծ դեր կ՚ունենան. այսօրուան Պոլսոյ հայութեան 70 տոկոսը գաւառէն եկածներ են ու թրքախօս: Անշուշտ մեր ժողովուրդն են ու սիրով կ՚ուզեն, որ իրենց զաւակները հայկական վարժարան յաճախեն, հայերէն սորվին: Անցեալին ես գիտեմ որ կարգ մը գաւառներէ Պոլիս հաստատուածներու զաւակները, երբ հայերէն կը սորվէին, ծնողքներն ալ կը փորձէին անոնցմէ հայերէն սորվիլ. այսօր դժբախտաբար այդ երեւոյթը չկայ: Այդ տղաքը տունը կրկին թուրքերէն խօսելու պարտաւոր կ՚ըլլան իրենց ծնողքին հետ: Եւ երբ ծնողքը եւ դպրոցը զուգահեռ գործ չեն կատարեր, գործը կէս կը մնայ:

Հ.– Կ՚ուզէինք որ անդրադառնայիք նաեւ երեւոյթին եւս. հակառակ անոր, որ Պոլսոյ հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները, հաստատութիւնները պետական հակակշռի տակ են, ներազգային նախաձեռնութեան ազատութիւն մը կայ հոն, ինչ որ պարագան չէ այլ գաղութներուն: Դուք գտնուած էք նաեւ տարբեր նուիրակութիւններու հայութեան մէջ, բաղդատութեան եզրեր ունի՞ք. ի՞նչ կ՚ըսէք այս մասին:

Պ.– Այն սթաթու-քուօն, որ 1923-ին դրուած է, նոյն ձեւով կը շարունակուի, սակայն ասիկա արգելք մը չէ, որ եկեղեցին նիւթապէս նպաստէ հայկական կազմակերպութիւններու: Ասիկա բնական ձեւով մաս կը կազմէ մեր գործունէութեան:

Յետոյ, Պոլիս մենք քաղաքական, կուսակցական որեւէ կազմակերպութիւն չունինք: Պոլսոյ ժողովուրդը տակաւին կը յարգէ եկեղեցական նուիրապետութիւնը: Այս ձեւով է, որ հնազանդ է անոր գլխաւորութեան, տուած ուղղութեան, եթէ անշուշտ այդ վստահութիւնը ներշնչուած է եկեղեցական իշխանութեան կողմէ: Օրինակ, ամէն անգամ որ համայնքէն անձի մը կը դիմենք փափաքելով որ այսինչ գումարը յատկացնէ այնինչ նպատակին, երբեք չենք մերժուիր. սիրով կու տան: Այդ անձը վստահ է, որ այդ գումարը ա՛յդ նպատակին կը յատկացուի:

Արտասահմանի մէջ գտնուած միջոցիս, մանաւանդ հոս, Մարսէյլ, երբ այցելեցի զանազան կազմակերպութիւններ, միութիւններ, կարգ մը տեղեր ինծի ցաւով յայտնեցին, թէ մտահոգ էին Պոլսոյ հայ գաղութին ապագային մասին: Ես ժպտեցայ եւ ըսի, որ Պոլսոյ հայ գաղու՛թը ձեր վիճակին մասին մտահոգ է, քանի որ դուք հոս նախ բաժնուած էք, մէկ չէք: Մենք գոնէ մէկ ենք հոն ու աւելի ամուր կեցած ենք. մեր բոլոր աւանդութիւնները տակաւին հոն միայն կը պահուին: Այսօր ժողովուրդները որքան իրենց մշակոյթով կ՚ապրին, կ՚ապրին նաեւ աւանդութիւններով. եւ երբ ժողովուրդի մը մէջ կը դադրի աւանդական գիծը, այդ ժողովուրդը չի կրնար երկար կեանք ունենալ:

Հ.– Երբ կը խօսիք Պոլսոյ հայութեան միասնականութեան մասին, յիշեցինք պատրիարքական ընտրութեան նախօրեակին պարզուած պատկերը, որ կը հակասէ ձեր արտայայտութեան. որքան որ տեղական մամուլը կը ցոլացնէր, երկու թեկնածուներով, զօրաւոր հակամարտութեան մը բեմը եղաւ Պոլիս: Սակայն անգամ մը ընտրութիւնը անցնելէ ետք, միասնականութեան աւանդական գիծը, նուիրապետութեան հանդէպ յարգանքը, ու հակամարտութիւնը վերջ գտած ըլլալ կը թուի այսօր:

Պ.– Ասոր ամենէն մեծ փաստը եղաւ այն, որ Շնորհք Պատրիարքի յիսնամեակի ոգեկոչման հանդէսին տ. Ռ. Հասսեմեան ինք ըսաւ, թէ վեց ամսուան ընթացքին պատրիարքը կրցաւ բոլորը համախմբել եւ բոլորին սէրն ու համակրանքը շահիլ: Ասիկա այսպէս եղաւ. խորհրդակցական ժողովին երեք անդամ ես անձնապէս պիտի որոշէի: Երեքը, որ որոշեցի, ինծի քուէ տուած անձեր չէին: Երբ այս ոգին ցոյց կու տաս, այդ զատողութիւնը կը վերանայ արդէն: Այսօր պոլսեցին կը հաւատայ, թէ իրարու դէմ ըլլալով ոչ մէկ տեղ կրնանք հասնիլ:

Դժբախտաբար, այս գաղութներու քաղաքական կազմակերպութիւնները, աւելի ճիշդ՝ կուսակցական կազմակերպութիւններն են, որ կը ջլատեն ժողովուրդը, ինչ որ մեզի համար դժբախտութիւն է արդէն: Մենք որ այսքան տարիներու սփիւռք մը ունինք, չենք կրցած հրաշքներու ձեւով կեդրոնացում մը ստեղծել:

Հ.– Այս իրականութեան մէջ ընդունինք նաեւ, թէ անձնական ու անգիտակից եկեղեցական ղեկավարներ որոշ դեր կ՚ունենան: Կ՚օգնեն այդ վիճակին:

Պ.– Եթէ նման եկեղեցականներ կան, անոր ալ պատճառը ես աշխարհական կազմակերպութիւնները կը նկատեմ:

Հ.– Ի՞նչպէս:

Պ.– Որովհետեւ անոնց թիկունք կը կանգնին եւ զանոնք սխալ ճամփու մէջ կը դնեն: Պէտք չէ մոռնալ, որ բոլորս ալ հողեղէն ենք, մեր սխալներն ու առաւելութիւնները ունինք. աշխարհականները եթէ գիտակից են, պէտք է տեսնեն անոնց առաւելութիւնները, ոչ թէ տկարութիւններէն օգտուելով զանոնք դէպի խորխորատ քաշեն:

Հ.– Չէ՞ք կարծեր, որ ճիշդ հոս է գիտակից կրօնականին դերը. աշխարհականը որ յաճախ քաղաքական հակումի մը մարդն է, կարելի է ըսել, թէ իր դերին մէջ է, փորձելով ազդեցութեան շրջանակը լայնցնել: Ասո՛ր է որ պէտք է սահման դնէ կրօնական ղեկավարը: Աշխարհական ղեկավարներու կեդրոնախոյս գործելակերպին դէմ եկեղեցին պէտք է յայտնուի որպէս կեդրոնաձիգ ուժ, եւ ասիկա է որ կը բացակայի: Եկեղեցին չի կրնար հաւաքողի, համախմբողի իր դերը կատարել:

Պ.– Քանի որ հայկական եկեղեցին ազգային եկեղեցի է, կ՚ըսուի, մեր աշխարհականները ազգային եկեղեցի ըսելով կը կարծեն, թէ իրենց բոլոր ազգային հոսանքները, կամ մտածողութիւնները եկեղեցի կրնան բերել, եւ ասիկա կը ստեղծէ արդէն դժբախտութիւնը: Ես որեւէ կազմակերպութեան դէմ չեմ, դէմ ըլլալու իրաւունք ալ չունիմ. նախ հայ մըն եմ, ժողովուրդիս կը պատկանիմ, բայց այդքան պէտք չէ որ եկեղեցին աշխարհականացնեն: Մեր եկեղեցին կաթողիկէ եկեղեցիին բռնատիրութիւնը չունի. լայնախոհ է, վարչական գետնի վրայ ամէն ինչ ձգուած է աշխարհական դասուն: Բայց ասիկա ըսել չէ, որ աշխարհական դասը իրաւասու պիտի ըլլայ նաեւ եկեղեցական կեանքը կառավարելու. հոս է որ դժբախտութիւնները կը ստեղծուին:

Հ.– Երբ կ՚ըսենք հայկական եկեղեցին, նկատի կ՚ունենանք Հայաստանի ու Սփիւռքի զոյգ թեւերը: Ներկայիս, Հայաստանի մէջ որ չկայ Սփիւռքի սահմաններուն չփոթը, կայ պետականութիւն ու եկեղեցական իշխանութիւն, այս վերջինին տկարութեան, անզօրութեան մասին մտածելու կը մղէ ներկայի ոչ շատ առողջ պատկերը:

Հոն ազատ ասպարէզ գտած են ընդունելի, անընդունելի ամէն տեսակի աղանդներ, կամ մորմոններ, եհովականներ, հոգեգալստականներ եւայլն, եւայլն: Եօթը տասնամեակի արգելքներէն ետք, բնական է այս պոռթկումը, բայց միւս կողմէն այս պատկերը չի՞ մատներ նաեւ կացութեան տիրապետելու եկեղեցական իշխանութեան անզօրութիւնը:

Պ.– Այսօր, ըսենք նախ, որ Խորհ. Միութեան հանրապետութիւններ կան, ուր արգիլուած է աղանդներու մուտքը, ինչպէս Վրաստան: Հայաստանի կառավարութեան ազատախոհութիւնը որոշ չափով այս բոլորին պատճառ է: Մեր ժողովուրդը ոչ թէ 70, այլ 170 տարի ալ եթէ համայնավար վարչակարգով մնայ, չի մոռնար իր կրօնքը. ընդհակառակն, ասիկա մեզի ի նպաստ եղաւ: Որքան որ եկեղեցւոյ, կրօնքի դէմ քարոզչութիւն ըրին, անաստուածութիւն ուզեցին մտցնել, հակազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր եղաւ:

Միայն թէ այս աղանդաւորներուն դէմ Էջմիածին հարկաւոր պատրաստութիւնը չունէր եւ անակնկալի եկաւ այս խուժանին դէմ: Բայց ես կը հաւատամ, որ ասիկա ժամանակաւոր է: Յետոյ, մի՛ մոռնաք, որ այդ աղանդաւորները արտասահմանէն բերուած մեծ գումարներ կը ծախսեն հոն. ասիկա որոշ տեղ մը մինչեւ կը շարունակուի ու կը կենայ: Այն ատեն այս բոլորը պիտի վերջանան:

Այս ուղղութեամբ արդէն Վազգէն Կաթողիկոսին հետ ալ խօսած եմ, սկսած են լաւ կազմակերպուիլ: Օրինակ, սկսած են չափահասներու կրօնական դաստիարակութիւն տալ, դպրոցներու մէջ հայ եկեղեցւոյ պատմութիւն, կրօնք դասաւանդել: Ուսուցիչներ կը պատրաստուին: Կարելի չէ ըսել, թէ ձեռնածալ նստած են:

Հ.– Վերադառնալով ձեզի, ինչ որ ունեցաւ կը վերաբերի դրական երեւոյթներու. սակայն, անշուշտ, դուք նաեւ դժուարութիւններ կ՚ունենաք որպէս Պոլսոյ պատրիարքական աթոռի գահակալ:

Պ.– Ամէն պաշտօնավարութիւն իր դժուարութիւնները ունի. սակայն երբ ատոնք պիտի առնենք իբրեւ բնոյթ եւ պիտի մտածենք, թէ դժուարութիւններու տակ ենք, ոչ մէկ գործ կրնանք ընել: Այսօր Թուրքիոյ մէջ ես դժուարութիւն չեմ զգար, որովհետեւ նախ տեղացի եմ, մեր ժողովուրդը կը ճանչնամ. շատ լաւ գիտեմ թուրք ժողովուրդը. տեղւոյն լեզուն շատ լաւ կը խօսիմ, պաշտօնավարած եմ անկէ առաջ, բանակին մէջ պահեստի սպայ եղած եմ...: Այս ամբողջը իրենց որոշ դերը ունին եւ իմ գործս կէտով կը դիւրացնեն: Ան որ իր գործէն չի հասկնար, անկարելի է որ ճշդութեամբ մէջ ըլլայ: Ասիկա ըսել չէ, որ ես շատ հանգիստ աթոռի մը վրայ նստած եմ. ոչ: Բայց ամէն բան աշխատանքի կը կարօտի եւ ես, ուր որ գտնուած եմ, աշխատանքէ չեմ փախած:

Հ.– Վերջերս Պոլսոյ հայ մամուլին մէջ կարդացինք Գրնալի եկեղեցիին յարակից սրահի փլուզումի լուրը: Այս տեսակի պատահարներ ճնշում չե՞ն պատճառեր:

Պ.– Այդպիսի բաներ անցեալին ալ պատահած են: Օրինակի համար՝ երկու անգամ Պալըքլըի գերեզմանատան մէջ շինուած մատուռը քանդուած է, որովհետեւ առանց արտօնութեան ժամփայ եղած են: Գիտէք որ Լօզանի դաշնագրին համաձայն փոքրամասնութիւնները նոր շէնք շինելու իրաւունք չունին, թէեւ նոր շէնքեր շինուած են: Անհրաժեշտ էր կանխաւ յատակագիծ ներկայացնել քաղաքապետութեան եւ դիմումնագիր տալ: Մինչդեռ քաղաքապետին բաղձանքներուն վստահելով, ուղղակի շինութեան ձեռնարկեցին: Քաղաքապետարաններուն մէջ միայն մէկ կուսակցութեան պատկանող պաշտօնատարներ չկան: Ընդդիմադիրներ, որպէսզի նեղեն քաղաքապետը, նման միջոցներու կը դիմեն:

Հ.– Բոլորովին այլ մարզի հարցում մը. Հայաստանի եւ Թուրքիոյ ներկայի փոխյարաբերութիւնները ի՞նչ անդրադարձ կ՚ունենան պոլսահայ գաղութին վրայ:

Պ.– Շատ լաւ արդիւնք կրնայ ունենալ ասիկա նաեւ ի նպաստ մեր գաղութին: Կրնան Պոլսոյ մեր հայ վաճառականները, գործատէրերը շատ լաւ քալեցնել այդ յարաբերութիւնները: Ճիշդ է, որ արտասահմանեան որոշ կազմակերպութիւններ այս պարագան իրենց տարիներու քարոզչութեան դէմ կը նկատեն, բայց եթէ կ՚ուզեն, որ Հայաստան ազատ անկախութեան աշխարհին մաս կազմէ, միակ ճամփան Թուրքիան է: Թուրքիա այսօր արդէն Ախուրեանի կամուրջը բացած է, նոյնիսկ օտար երկիրներէ հասած օժանդակութիւնը Ռիզէի նաւահանգիստէն այդ ճամփով Հայաստան մուտք գործած է: Երբ մայիսին Հայաստան գացի, հայ առեւտրականներ կային Պոլիսէն, որոնք պայմանագրեր ստորագրեցին, անշուշտ արտօնութիւնը ունենալով Թուրքիոյ կառավարութեան:

Հ.– Կարելի է յուսալ, կ՚ենթադրենք, որ առեւտրական այս յարաբերութիւնները պիտի յանգին նաեւ մշակութային յարաբերութիւններու՝ թրքահայութեան եւ Հայաստանի միջեւ:

Պ.– Այո, ասիկա պիտի նպաստէ մանաւանդ մեր դպրոցական կեանքին. առիթ պիտի ըլլայ, որ մեր հայերէնի ուսուցիչները երթան եւ իրենց մասնագիտութիւնը Հայաստան ընեն:

Հ.– Հայաստան ալ առիթը պիտի ունենայ աւելի յարաբերելու արեւմտահայ լեզուին ու մշակոյթին հետ զոր բաւականաչափ չի ճանչնար:

Պ.– Թուրքիան այսօր մշակութային յարաբերութիւններ ստեղծած է խորհրդային թուրք հանրապետութիւններու հետ. մանկավարժներ, լեզուաբաններ եւլն. կը դրկուին հոն: Մեզի համար ալ երկկողմանի օգուտ կ՚ունենայ Հայաստանի հետ նաեւ մշակութային կապերու հաստատումը:

Արփի ԹՈՓՈՅԵԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Յարավսլավիա.

Եւրոպան դեմ-հանդիման բաժանումներին

Յարավսլավիայի դեպքերը արեւմտաեւրոպական երկրներին դրին լուրջ մտորումների եւ խնդիրների առաջ: Արեւմտյան Եւրոպան, որ մինչ այդ թվում էր գրեթե միատարր, առանց լուրջ հակասությունների, դեպքերի հետեւանքով սկսեց բացահայտել՝ իր բաղկացուցիչներից յուրաքանչյուրի սեփական շահերը, այն աստիճան, որ այսօր նույնիսկ վտանգված է թվում Եւրոպական Ընկերակցության ներսում ընդհանուր քաղաքականություն մշակելու հարցը: Եւրոպայի սրտում կրակոցներ են հնչում: Ինչպե՞ս են արձագանքում դրան առանձին երկրներ: Այդ մասին է ստորեւ ֆրանսիական «Լը Պուէն» հանդեսից արված արտատպությունը:

Ճգնաժամերը միշտ էլ ծառայում են որպես երեւակիչ: Հարավսլավական դեպքերը, որ կուրացուցիչ լույս են սփռում Եւրոպայի վրա ընդհանրապես եւ Եւրոպական ընկերակցության վրա՝ մասնավորապես, դրա ապացույցն են:

Եւրոպայի համար պարզ է. կես դարուց ավելի կոմունիստական կափարիչի տակ դրված մրցակցությունները, բեւեռացումները, կողմնակալությունները եւ փաստենչությունները գրեթե անփոփոխ կերպով կրկին ծագեցին, հենց որ մաքուր օդ փչեց: Ինչ վերաբերում է Տասներկուսին, որ տենչում է հաստատվել որպես ընչացային ուժ, հարավսլավական ճգնաժամը նրա փուքը մի քիչ իջեցրեց: Անհայտ է, որ սրա վարքը կախված կլինի հետեւյալ երեք հարցերին պատասխանելուց. կարո՞ղ է այն կանխել ողբերգությունը Հարավսլավիայում, կարո՞ղ է մշակել մի քաղաքականություն, որ ունակ լինի կենտրոնական եւ արեւելյան Եւրոպայում ամրացնել ժողովրդավարությունը եւ խուսափել, որ այդ ամբողջ շրջանը չընկնի մի նոր... բալկանացման մեջ, եւ վերջապես, այն ի վիճակի՞ է մի ընդհանուր արտաքին քաղաքականություն ունենալ: Այն, ինչ հունիսի 28-ին եւ 29-ին եւ դրան հաջորդած օրերին կատարվեց Լյուքսեմբուրգի գագաթաժողովին, դրդում են կասկածելու դրանում:

Սկզբում, հունիսի 28-ին, խաղի մեջ մտան Հարավսլավիայի հետ ընդհանուր սահման ունեցող երկու երկրները: Քոլը, նույնիսկ գագաթաժողովից էլ առաջ հեռուստատեսությամբ հայտարարել էր, թե՝ *«Մենք չենք կարող հանդուրժել, որ Եւրոպայում կրակոցներ հնչեն»*: Նա պահանջում էր անմիջապես սառեցնել այն 5 միլիարդ ֆրանկի օգնությունը, որ Ընկերակցությունը խոստացել էր չորս օր առաջ: Իտալիայի վարչապետ Ջուլիո Անդրեոտին բացման սկզբից առաջարկեց, որ Ընկերակցության նախագահությունը ներկայացնող տրոյկան՝ ներկա, նախկին եւ ապագա նախարարները մեկնեն Բելգրադ եւ Զագրեբ: Կեսօրից հետո նրանք մեկնեցին:

Փոխարենը, ավելի շատ առկախելու համար իրենց օգնությունը, Տասներկուսը նախընտրեցին սպառնալ Բելգրադին, թե այն կըսառեցնեն, եթե բռնությունները շարունակվեն:

Լյուքսեմբուրգի, Իտալիայի եւ Հոլանդիայի արտգործնախարարների հոխորտալից մեկնումը հինգշաբթի կեսօրից հետո եւ հաջորդ առավոտյան նրանց վերադարձը իրենց առաքելության թվացյալ հաջողությամբ հանդերձ, թույլ տվեցին Տասներկուսին որոշ չափով պարծենալ: Նրանք նախորդեցին Միացյալ Նահանգներին,- փոխհատուցում Ծոցի պատերազմի՞ն,- եւ առաջին անգամ ցույց տվեցին, որ Ընկերակցությունը կարող է մեծերի բակում խաղալ:

Սակայն այդ ծաւալի ետեւում ի հայտ եկան գնահատականների հսկա տարբերություններ. կանցլեր Քոլը, առավել եւս նրա արտգործնախարար Գենշերը առավելություն են տալիս ինքնորոշման իրավունքին, Ֆրանսիան, ինչպես նաեւ Մեծ Բրիտանիան, Իսպանիան, Հոլանդիան եւ նույնիսկ Իտալիան, Քոլին հակադրում են տարածքային ամբողջականությունը հարգելու անհրաժեշտությունը: Միջազգային իրավունքի եւ դիվանագիտական ավանդույթների նկատմամբ հարգանքը, երկյուղը՝ վարակի նման հավասարակշռությունից հանել Եւրոպայի մեծ մասին, նրանց մղեցին լռության: Բացի այդ, Ընկերակցությունը, ինչպես Միացյալ Նահանգները, դրանից առաջ հայտարարել էր, թե չի ճանաչի Սլովենիայի եւ Խորվաթիայի անկախությունը:

Տրոյկան Հարավսլավիայում երեք խոստում ստացավ. զինադադար, զինվորների վերադարձը զորանոցներ եւ Սլովենիայի ու Խորվաթիայի անկախության հռչակագրերի, կամ ավելի շուտ դրանց հետեւանքների առկախումը երեք ամսով. ժամանակ, որպեսզի խաղաղ կերպով բանակցեն Ֆեդերացիայի նոր կառուցվածքի շուրջը: Սակայն այս գեղեցիկ խոստումներն անմիջապես հօդս ցնդեցին, հենց որ Ընկերակցության պատվիրակները մեկնեցին: Կիրակի երեկոյան տրոյկան կըրկին վերադարձավ Հարավսլավիա: Նույն պարտավորությունները կրկնելուց բացի, պատվիրակությունն այս անգամ պետք է խորվաթ Ստիպե Մեսիչին Հարավսլավիայի «պտտվող» նախագահության դեկավար նշանակելու խոստում ստանար:

Սակայն Ընկերակցության դիվանագիտական քայլերին զուգահեռ, որ մասնակիորեն Եւրոպայում անվտանգության եւ համագործակցության կոնֆերանսի (ԵԱՀԿ) շրջանակներում է, երկու երկիր այլ մի ուղղությամբ շատ ակտիվացան. Գերմանիան, Ընկերակցության ծանր քաշայինը, որի կապերը Սլովենիայի եւ Խորվաթիայի հետ ամուր եւ հին են (բացի դրանից, մոտ 400 հազար խորվաթ են ապրում Գերմանիայում), մյուս կողմից, Ավստրիան՝ Ընկերակցություն մտնողների թեկնածուների ցուցակը գլխավորողը:

Այն ժամանակ, երբ գերմանական մամուլը հարձակվել էր չափազանց զուսպ համարվող կանցլերի վրա, Հանս-Դիտրիխ Գենշերը շաբաթվա սկզբին ինքնուրույն առաքելություն էր ստանձնել մեկնելու Բելգրադ եւ Ավստրիա, սլովենական սահման (չկարողանալով Լյուբլյանա ընկնել բախումների պատճառով):

Այդ նախաձեռնությունը, Բոննի հայտարարությունները, որ գնալով ավելի են բարյացակամ դառնում սլովենյան եւ խորվաթյան փաստարկների հանդեպ, գրգռեցին եւրոպական շատ մայրաքաղաքների զայրույթը, անհանգստություն առաջացրին կենտրոնական Եւրոպայում, իսկ Փարիզում՝ իսկական կատաղություն:

Եւրոպական տարանջատումը սկսեց լուրջ բնույթ կրել երկուշաբթի օրվանից: Հարավսլավական բանակը, որ թվում էր, թե վճռել է կարգավորել տարածայնությունը ուժով, արյունահեղության վտանգի գնով, առանց հաշվի առնելու հանրապետության նախագահի կարգադրած զինադադարը, կարծիքների բեկում առաջացրեց: Վաշինգտոնը, անհանգստացած, արգելք դրեց Հարավսլավիային զենք վաճառելու վրա: Լոնդոնն անմիջապես ինքն էլ կիրառեց այդ միջոցը եւ հայտարարեց, թե *«Գուցե այլեւս հնարավոր չէ պահպանել Հարավսլավիայի ամբողջականությունը»*: Հռոմը գնալով ավելի ու ավելի էր սահում նույն ուղղությամբ: Այն ժամանակ, երբ դիտորդների պատվիրակություն էր պատրաստվում մեկնել Հարավսլավիա, տարածքային ամբողջականության դոգման իրադարձությունների ճնշման տակ, թվում էր այլեւս տեղին չի հնչում:

Մինչդեռ կարծես Փարիզին էր սպառնում մեկուսացման մեջ հայտնվել: *«Անհնարին է պատկերացնել, որ Հարավսլավիան մնա այնպիսին, ինչպիսին կա. նույնը նաեւ ԽՍՀՄ-ը...»*, պատրաստակամորեն խոստովանում էր չորեքշաբթի երեկոյան մի բարձր պատասխանատու: Պաշտոնական ճառն այլ էր: Ամեն դեպքում, Ֆրանսիայի պահանջով Տասներկուսի նախարարները պետք է կրկին որոշեին իրենց դիրքը հինգշաբթի օրը: Ֆրանսիացիները, իհարկե, հույս ունեին, որ այդ առիթով գերմանացիները ետ կկանգնեն իրենց քայլից:

Սակայն, ինչ էլ լինի իրադարձությունների շարունակությունը, այս մի քանի օրը լավ բան չեն գուշակում ընդհանուր արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ: Գերմանիան եւ Ֆրանսիան իրարից շատ են հեռացել, ինչ վերաբերում է Ընկերակցության ներսում եւ կենտրոնական Եւրոպայում հարաբերությունների, տրանսատլանտյան երկխոսության եւ Ավստրիային Ընկերակցություն ընդունելու ապագային: Ուստի, եթե ֆրանկո-գերմանական զույգը չկարողանա մենակ ինքը հաստատել Եւրոպայի քաղաքական միավորումը, վերջինիս բաժանումը, փոխարենը, եթե այն շարունակվի, կդատապարտի Եւրոպային:

ԱլԵՆ ԴՈՒՀԱՄԵԼ
«Լը Պուէն», 12 հուլիս 1991

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԾԻՔ

«Սերբերն ուզում են մեր հաշվին ապրել»

Նեւեն Միմակ
Ֆրանսիայի խորվաթների
ներկայացուցչական խորհրդի գլխավոր պատվիրակ

«Յարավսլավիան չի կարող այլեւս միացյալ մնալ: Խորվաթները եւ սլովեններն առաջարկում են ինքնիշխան պետությունների ընկերակցություն, եւրոպական ընկերակցության օրինակով, սակայն սերբ գեներալների թոնի գործողությունները ջուրն են գցում ամեն ինչ: Այսօր արդեն կասկածի տակ է, թե կա՞ մի որեւէ ընդհանուր շահ, որն ի զորու է միավորել այս ժողովուրդներին: Սոսկ սերբ քաղաքական դասի մի խմբակցություն մասն է հավակնում դեռեւս «միություն» փնտրել, ինչը շատ կասկածելի է: Գուցե նրանք ուզում են հավերժորեն վճարել տալ անցո մի արյան «պարտք», այսինքն՝ շարունակել ապրել սլովենների եւ խորվաթների հաշվին: Յնարավոր չէ այսուհետեւ խուսափել բաժանումից:

Ինչպե՞ս հասանք սրան: Վարսունեերեք տարուց ի վեր Յարավսլավիայի նման կոնգլոմերատում դեմ հանդիման են եղել երկու եւրոպա. Արեւելքը՝ բյուզանդա-ռուսական եւ տիրապետող, այսօր դեռեւս կոմունիստական, այսինքն՝ հիմնականում Սերբիան, եւ Արեւմուտքը՝ եւրոպական եւ ժողովրդավարական, գլխավորապես ներկայացված Սլովենիայով եւ Խորվաթիայով: Այսօր Սլովենիան եւ Խորվաթիան ուզում են ապրել ազատ, վերադառնալ եւրոպայի գիրկը»:

«Սերբերը խորվաթների ծառան չեն դառնա»

Կոստեն Բեչիրովիչ
Սերբ գրող եւ լրագրող

«Ոչ ոք սլովեններին՝ եւ խորվաթներին չի ըստիպել 1918 թ. մտնել Յարավսլավիայի կազմի մեջ: Ընդհակառակը, նրանք իրենք աղաչեցին սերբերին եւ դաշնակիցներին մաս կազմելու նոր պետության: Եւ Յարավսլավիայի ծոցում սերբերն ու խորվաթները հաստատվեցին որպես ազգ: Սակայն եթե խորվաթներն ուզում են պետություն ստեղծել, թող ստեղծեն: Բայց այլ սահմաններով, քան թե գծել է Տիտոն: Քանի որ հնարավոր չէ պատկերացնել, հաշվի առնելով երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքում խորվաթների գործադրած ցեղասպանությունը, որ Սերբիան եւ Չեռնոգորիան թողնեն 800 հազար սերբերի խորվաթիայում դառնան խորվաթների ծառան, եթե Յարավսլավիան փըլվի: Ավելին, պետք չէ տուրք տալ այն տիպի ռոմանտիզմին, իբր *«սերբերը բոլշեւիկներ են, խորվաթները՝ դեմոկրատներ»*: Զայրացուցիչ է, որ Գերմանիան եւ Ավստրիան խաղում են խորվաթների խաղը: Նրանք ուզում են ճգնաժամը միջազգայնացնել, որպեսզի ազդեցություն ձեռք բերեն այդ տարածքների վրա»:

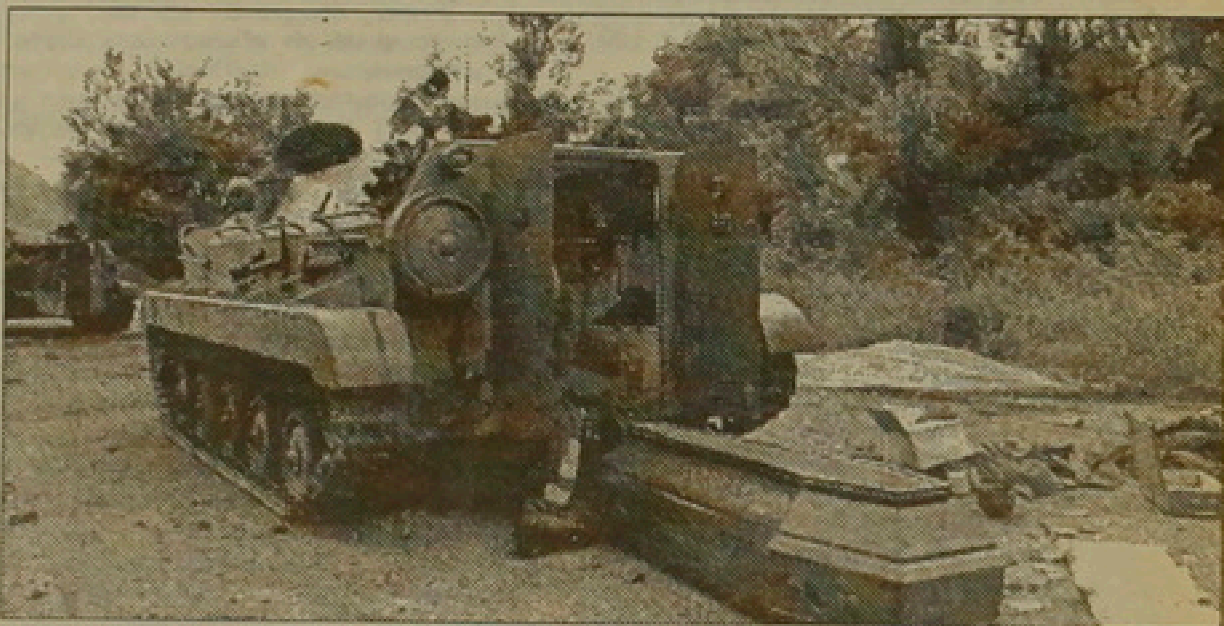

Միջազգային զաղտնի զործարքներ

Չլուծված առեղծված

Իրան-Կոնտրա գործը, որ բացահայտում է քաղաքական գործարքներ արտաքուստ իրար թշնամի երկու երկրների միջեւ, երկար ժամանակ է չի իջնում համաշխարհային մամուլի էջերից: Դրան է նվիրված նաեւ ամերիկյան «Թայմ» հանդեսի հուլիսի 1-ի համարում տըպագրված ***Նենսի Գիբսի*** *հոդվածը, որ ներկայացնում ենք ստորեւ:*

Գրեթե անկարելի է որեւէ մի առեղծված լուծել, եթե դրանում ընդգրկված եւ ամբողջ ճշմարտությունն իմացող անձինք նախընտրեն ստել, լուռ մնալ, կամ էլ արդեն միանգամ ընդմիշտ հեռացած լինեն այս աշխարհից: Ահա այդպիսի դժվարին կացության մեջ են գտնվում այն քննիչները, որոնք զբաղված են բացահայտելու «Իրան-Կոնտրա» սկանդալային գործը: Անթիվ-անհամար նոր մանրամասներ եւ փաստարկներ են բերված, սակայն չկա ամենակարեւորը՝ հստակությունը կամ համոզվածությունը:

Արի Բեն-Մենաշե

Ընդամենը մի բուռ մարդիկ կարող են ստույգ պատասխաններ տալ 80-ական թվականների դեպքերին վերաբերող հետեւյալ հարցերին. արդյոք Ռեյգանի նախընտրական պայքարի կազմակերպիչները իրո՞ք հիշեցրին պատանդների ազատ արձակումը մինչեւ Ռեյգանի նախագահ ընտրվելը, ինչքա՞ն ժամանակ ամերիկացի պաշտոնական անձինք գաղտնի զենք մատակարարեցին Իրանին, նրանք միաժամանակ Իրաքին օգնեցին ապօրինաբար քիմիական զենք ձեռք բերելու:

Իսկ ովքե՞ր են նրանք՝ այդ մի բուռ մարդիկ. Ռոնալդ Ռեյգանը, Ջորջ Բուշը եւ Իրանի նախագահ Ռաֆսանջանին: Եւ, անշուշտ, եթե ողջ լինեին, նաեւ Ուիլյամ Քեյսին՝ ԿՀՎ-ի նախկին տնօրենը, Ամիրամ Նիրը՝ Իսրայելի հակատեռորիստական ակտերի փորձառու մասնագետը եւ Այաթոլլահ Ռուհոլլահ Խոմեյնին:

Եւ իհարկե, Արի Բեն-Մենաշը՝ Իսրայելի հետախուզության նախկին աշխատակիցը, որն անընդհատ նոր վարկածներ է առաջ քաշում՝ ամբաստանելու ամերիկացի պաշտոնական անձանց: Եւ քանի որ մյուսները զարդ մնում են, ինքը կարողանում է համախոհներ եւ հետեւորդներ հավաքել իր շուրջը: 1986-ին ինքն էր, որ առաջին անգամ բաց արեց Իրանին գաղտնի զենք վաճառելու «կնճռոտ ծրարը»:

Իսկ այնքան ժամանակ, քանի դեռ մեղադրանքներում:

Բեն-Մենաշը պնդում է, որ Գեյթսը 1980 թվականին մասնակցել է Մադրիդում անցկացվող 3 հանդիպումների, որոնց ընթացքում Ռեյգանի ընտրական պայքարի կառավարիչ Ուիլյամ Քեյսին եւ իրանցի պաշտոնական անձինք իբր քննարկել են Իրանի կողմից ձերբակալված 52 ամերիկացի պատանդների ազատ արձակումը հետաձգել մինչեւ ընտրությունների ավարտը: Այս «գործարքի» դիմաց ամերիկյան կողմը խուսափել է Իսրայելի վրայով Իրանին զենք մատակարարել:

Բեն-Մենաշը պնդում է նաեւ, որ Գեյթսը մասնակցել է Փարզում անցկացված մեկ ուրիշ հանդիպման, որին իբր ներկա է եղել Ջորջ Բուշը՝ այն ժամանակ որպես ԿՀՎ-ի տնօրեն: Նախագահ Բուշը քանիցս հերքել է այս վարկածը:

Գեյթսն էլ իր հերթին բազմաթիվ ժամանակագրական փաստաթղթեր ուղարկելով հետախուզական կոմիտեին, փորձում է ապացուցել, թե իր մասնակցությունն այդ հանդիպումներին անհնարին էր, քանի որ ինքը նըշված օրերին ուրիշ կառավարական ժողովնե-

դրանքները կան, ամերիկյան սենատի Հետախուզական կոմիտեն պատրաստ է առնվազն լսել եւ քննարկել դրանք: Օրենսդիրները պատրաստ են որոշել, թե նորաստեղծ՞ր է արդյոք առաջադրված Ռոբերտ Գեյթսին նըշանակել ԿՀՎ-ի նոր տնօրեն: Չէ՞ որ նրա անունը նույնպես շոշափվում է Բեն-Մենաշի

digitised by A.R.A.R.@

Բարենպաստ պայմաններ Գազայում

Էժան բնակվարձերով Շամիրն իր դիրքերն է ամրապնդում բռնագրավյալ տարածքների վրա՝ խոչընդոտելով խաղաղության բանակցությունները

Գազայի տարածքն աշխարհի ամենախիտ բնակեցված վայրն է այժմ, 750 հազար պաղեստինցիներով եւ մեկը մյուսի ետեւից ժամանող հրեաների նորանոր «քարավաններով»:

«Տեղանքն անմահ է, իսկական դրախտ»,- ասում է 57 տարեկան Միշել Բլոկը, որ հինգ ամիս առաջ 70 հազար դոլլարով երկու սենյականոց հարմարավետ մի բնակարան է գնել այդ խաղաղ եւ ապահով վայրում:

Նույն կարծիքին են նաեւ այն 3 հազար հրեաները, որոնք ցանկանում են, որ Գազայի այդ տարածքը մշտապես մնա Իսրայելի հովանավորության տակ, իսկ այնտեղ ապրող պաղեստինցիները կամ հարմարվեն այդ կյանքին, կամ էլ թողնեն ու հեռանան:

Ընդհանուր առմամբ այժմ մոտ 230 հազար հրեաներ են տեղավորված Իսրայելի կողմից բռնագրավված տարածքների վրա: Եթե վարչապետ Շամիրն իր այս քաղաքականությունը շարունակի, ապա եւս տասնյակ հազարավորներ են հետեւելու շուտով: Մինչ Միացյալ Նահանգները հետամուտ է լինում շրջանում խաղաղություն հաստատելու, Իսրայելի ղեկավարը համառ պայքար է մղում բնակեցնելու այն տարածքները (արեւմտյան ափ, արեւելյան Երուսաղեմ, Գազա եւ Գոլանի բարձունքներ), որոնք 1967-ին գրավվեցին արաբներից:

Շինարարական հսկա թափը, որ առաջ է գնում այնտեղ, երեւութապես պետք է բավարարի բնակչության բնակարանային աճող պահանջները, սակայն իրականում այն նպատակ ունի նախքան բանակցությունների սեղանի շուրջ նստելը, էլ ավելի ուժեղացնել այդ տարածքների հանդեպ Իսրայելի «պահանջատիրությունը»:

«Միտքն այն է, որ խաղաղություն հաստատելու նպատակով Իսրայելից տարածքներ խլելու ամեն մի հույս հօդս ցնդի»,- ասում է կնեսեթի ձախակողմյան անդամներից Դեդի Ցուկերը:

Պարսից ծոցի պատերազմի ավարտից ի վեր 3 նոր ավաններ են հայտնվել արեւմտյան ափում: «Խաղաղությունը՝ հիմա» խմբավորման տվյալներով, կառավարությունը գաղտնի ծրագրել է հավելյալ 30 հազար բնակարաններ կառուցել այնտեղ եւ Գազայում:

Բնակարանային շինարարության նախարար Արիել Շարոնը 13 հազար տուն է նախատեսում հաջորդ երկու տարվա համար, որն իր հերթին նշանակում է Իսրայելի բնակչության 50 տոկոսի ավելացում այդ տարածքներում: Միայն Գոլանի բարձունքում, որն Իսրայելին կցվեց 1981-ին, բնակչությունը 12 հազարից պետք է հասնի 24 հազարի:

Անդրադառնալով այս կնճռոտ հարցին, Բեյքերն անցյալ ամիս այն անվանեց *«ամենամեծ խոչընդոտը՝ խաղաղության հաստատման ճանապարհին»*, իսկ նախագահ Բուշը զգուշացրեց, որ եթե Երուսաղեմը չհամաձայնի պրոբլեմի կարգավորումը հետաձգելու առաջարկին, ապա ինքը կարող է ամերիկյան 10 միլիարդ դոլլարի վարկը չփոխանցել Իսրայելին, որն այդ գումարը պահանջել էր ԱՄՆ-ից՝ «դիմագրավելու» Խորհրդային Միությունից գաղթող հրեաների հոգսերը:

Բայց Շամիրն անդրդվելի է մնում: Վերջերս ելույթ ունենալով Բեյթ Արիեն ավանում, նա նշեց, որ *«շինարարությունը կասեցնել հնարավոր չէ»*:

Վարչապետի այս հանդգնությունը, իհարկե, ինքնանպատակ չէ: Նա շատ լավ գիտակցում է, որ ինչքան էլ Ամերիկան քննադատի, միեւնույնն է, նյութական օգնությունը չի կարող կասեցվել: Այդպես է եղել 1968-ից ի վեր: Դեռ վերջերս, ներկայացուցիչների պալատում միաձայն մերժվել էր Իսրայելին հատկացված տարեկան 3 միլիարդ դոլլարի օգնությունից կրճատել 82,5 միլիոն դոլլար: Շամիրն ակնկալում է, որ հաջորդ տարի նույնպես ընտրություններին իր «թիկունքին կկանգնեն», որովհետեւ հակառակ դեպքում իր կառավարության ծայրահեղ աջակողմյանները կարող են «գլուխ բարձրացնել»:

Երկրում բնակարանային սուր պայմանները ստեղծվել են 258 հազար հրեաների պատճառով, որոնք 1990-ից ի վեր Խորհրդային Միությունից Իսրայել են տեղափոխվել: Չնայած պաշտոնական տվյալներով նրանցից միայն 4 տոկոսն է անցել նախապատերազմյան շրջանի Իսրայելի սահմանները, այնուամենայնիվ «նեղվածքն» զգացվում է ամբողջ երկրով մեկ՝ ստիպելով հազարավոր տեղացիների մեկնել նոր տարածքներ:

Շամիրի պնդումներն այն մասին, թե իրենք խորհրդային հրեաներին չեն ուղարկում ապրելու այդ տարածքներում, մնում ասած «անկեղծ» չեն, քանի որ, եթե նույնիսկ ընտրություն կա, ապա ընտրություն կատարելու պայմաններ չկան:

Եւ այդ նոր տարածքներում ցածր հարկային սիստեմի կիրառումը, ինչպես նաեւ նյութական որոշ օժանդակություն ստանալու հեռանկարը լավ խայծ են ոչ միայն խորհրդային, այլ նաեւ բազմաթիվ տեղացի հրեաների համար, որոնք միջոցներից զրկված լինելով՝ գերադասում են մեկնել այդ հեռավոր վայրերը: *«Մենք կուզենայինք ապրել մեկ ուրիշ տեղ, սակայն ի վիճակի չենք»*,- ասում է Բորիս Գամովը, որն իր կնոջ հետ ընդամենը 7 ամիս առաջ է Մոլդովայից գաղթել Իսրայել: Նա այժմ ապրում է Գազայում՝ ամսական 40 դոլլար վճարելով իր 3 սենյականոց տան համար:

Պաղեստինցիներն այս գործընթացի մեջ տեսնում են ապացույցն այն իրողության, որ Իսրայելը երբեք էլ մտադիր չէ որեւէ տեսակի զիջումներ կատարել: Իսկ այն հարցը, թե Շամիրն արդյո՞ք կկարողանա տարածքի «ստատուս քվոն» հօգուտ Իսրայելի փոխել, կախված է ամբողջությամբ Վաշինգտոնից:

Առայժմ Շամիրը Բուշի սպառնալիքները լրջորեն չի ընդունում:

Ջոն Դայ
«Թայմ», հուլիս 1, 1991

Արաֆաթը Դամասկոսի խոշորացույցի տակ

Նախագահ Էլիաս Հրաուիի պրոսիրիական լիբանանյան զորքերի ձեռնարկած գործողությունները Պաղեստինի ազատագրության կազմակերպության (ՊԱԿ) մարտիկների դեմ Սայդայի շրջանում (հարավային Լիբանան) Դամասկոսի ընդհանուր ստրատեգիայի մեջ է մտնում. մեկուսացնել եւ թուլացնել Յասեր Արաֆաթին:

Մի քանի շաբաթ առաջ Սիրիա կատարած իր վերջին այցելության ժամանակ, Ֆարուք Խադումիի գլխավորությամբ Պաղեստինի ազատագրության կազմակերպության մի պատվիրակության հասկացրել են տվել, որ Դամասկոսի եւ պաղեստինյան կենտրոնի միջեւ հարաբերությունների կարգավորում հնարավոր է Արաֆաթի մեկուսացման միջոցով: Վերջինիս կառաջարկվի պատվավոր մի պաշտոն: Սիրիացիները նույնիսկ անուն են հուշել փոխարինելու համար «Ծերուկին». Խալեդ Էլ-Հասան:

Մեկուսացած, իր իսկ կազմակերպության ներսում լուրջ քննադատությունների թիրախ դարձած, Արաֆաթը, դրան ավելացրած, գանձարանի հետ կապված խոշոր հարցեր ունի, քանի որ Սաուդյան Արաբիան կտրել է ՊԱԿ-ի միջոցները վերջինիս Բաղդադի կողմը բռնելու հետեւանքով: Ծոցի պատերազմը չի ներում այդ «դավաճանությունը» եւ հաստատ որոշել է այն ծանր նստեցնել Արաֆաթին: Թվում է, որ Ռիյադը նախընտրում է այսուհետեւ ֆինանսավորել պաղեստինյան Համաս շարժման ինտեգրիստներին եւ ՊԱԿ-ի այլախոհ որոշ խմբերի:

Ծիհուններ. Ֆրանսիացի պատասխանատուները բացահայտորեն խոսում են Մաղրեբի երկրներում (Մարոկո, Լիբիա, Թունիս, Ալժիր եւ այլն) ամերիկյան խաղի մասին եւ կասկածում են, որ Վաշինգտոնը որոշ բարյացակամություն է ցուցաբերում իսլամականների նկատմամբ: Ըստ որոշ լուրերի, Գարոն արտաքսված մարոկացի ընդդիմադիր Աբդելմումեն Դիուրին կապեր է ունեցել ամերիկյան ծառայությունների հետ: Մաղրեբի իսլամական այլ մարտիկներ գաղտնի ուղեւորություններ են կատարել Միացյալ Նահանգներ:

«Լը Պուէն», 12 հուլիս 1991

ւյ է ներկա գտնվել:

Մյուս կողմից Ջամշիդ Հաշեմին (զենքի առեւտրով զբաղվող իրանցի) նույնպես ժխտում է Բուշի մասնակցությունը Փարիզի հանդիպմանը:

Սակայն, ո՞վ է, այնուամենայնիվ, այս

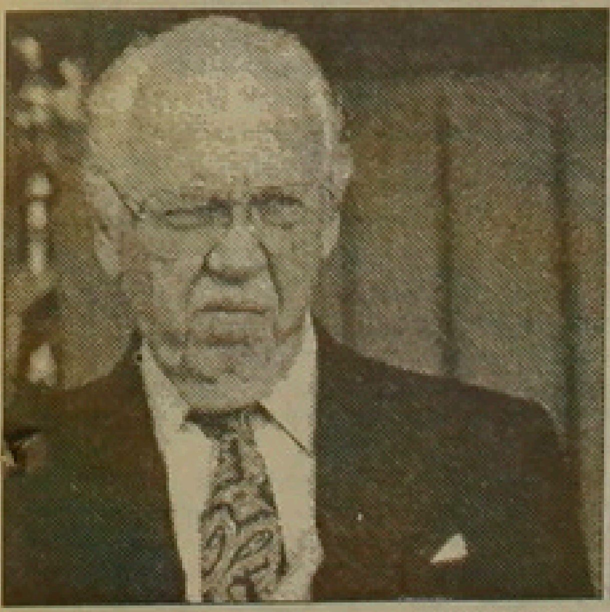

Ուիլյամ Քեյսի

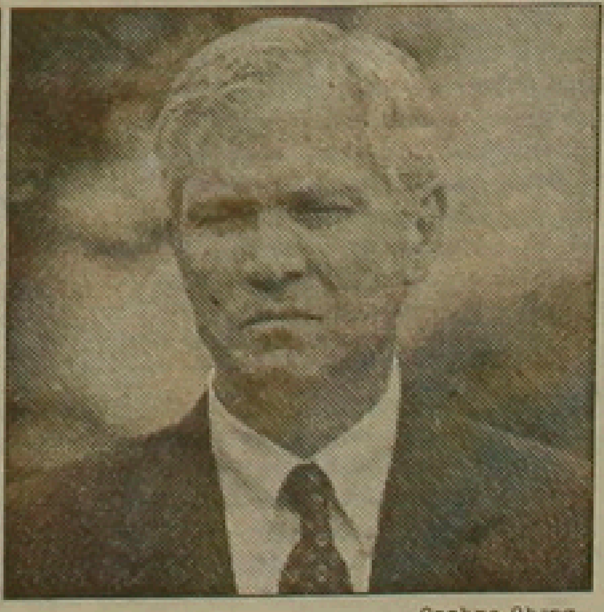

Ռոբերտ Գեյթս

Բեն-Մենաշը:

Նա Իրանում ծնված հրեա է, որը հետագայում հաճախել է Թել-Ավիվի արվարձաններից մեկում գտնվող ամերիկյան դպրոցը: Ծնողներն իրաքցի են: Մարլբորո է ծխում, Մոցարտ է լսում եւ խոսում է պարսկերեն, եբրայերեն, արաբերեն եւ անգլերեն: 1974-ին աշխատանքի է անցել Իսրայելի հետախուզությունում: 1989-ին Կալիֆոռնիայում ձերբակալվել է C-130 տիպի ինքնաթիռներ Իրան տեղափոխելու մեղադրանքով: Փորձել է պաշտպանել իրեն՝ նշելով, որ Իսրայելի հետախուզության համար է աշխատել, բայց Իսրայելի պաշտոնական անձինք սկզբում կտրականապես ժխտել են այդ փաստը, այնուհետեւ նրան որպես ցածրորակ թարգմանչի ազատել են աշխատանքից: Նրանց պնդումներով նա ոչ մի կարեւոր դեր էլ չի խաղացել հատուկ նշանակության հետախուզական աշխատանքներում: Ուստի նա 11 ամիս բանտարկված է եղել ԱՄՆ-ում:

1983-ի օգոստոսին նրան առաջարկում են թարգմանչի աշխատանք Վաշինգտոնում իսրայելական ռազմական կցորդի գրասենյակում: Այդ առիթով, հատուկ հանձնաժողովի զեկուցման մեջ, որին դիմել էր որակավորման քննություն հանձնելու, նշվում էր, որ *«Բեն-Մենաշը տառապում է մտային լուրջ խանգարումներով»*: Սակայն փորձառու մասնագետները նրան համարում են իրոք տաղանդավոր եւ աչքաբաց: •

Մանրամասնություններով հարուստ նրա տեղեկությունները անմիջապես գրավեցին այն լրագրողների ուշադրությունը, որոնք ծարավ են գաղտնի գործարքներ բացահայտելու: Արդար լինելու համար պետք է խոստովանել նաեւ, որ նրա պատմություններից որոշ մասը հետագայում ճշգրտվել է եւ համապատասխանել է իրականությանը:

Իհարկե, ավելի հեշտ կլիներ դատել նրա արարքները, եթե կարելի լիներ պարզել նրա մտադրությունները: Իր հավաստիացումներով նա հայրենասեր է. *«Ես ամեն ինչ Իսրայելի համար եմ կատարել»*,- ասում է նա դառնացած այն իրողությունից, որ վճռական պահին իրեն լքել են: Բեն-Մենաշն այժմ իր հուշերն է գրում:

Միգուցե իրոք նա ստախոս է, սակայն մի քանի հաստատված փաստերն ստիպում են ավելի լուրջ ուշադրություն դարձնել նրա առաջ քաշած մեղադրանքներին: Եւ եթե իսկապես հաստատվի, որ Քեյսին Իրանի հետ պայմանավորվածություն էր ձեռք բերել հետաձգելու պատանդների ազատ արձակումը, ապա այդ քայլը դավաճանություն պետք է որակել: Եթե ոչ՝ ապա մի շարք անմեղ մարդկանց հեղինակությունն իզուր արատավորված է լինելու: Երկու դեպքում էլ մի բան պարզ է: Ժամանակն է լուծելու առեղծվածը: ■

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԽՍՀՄ ժողովուրդների ամառային 10-րդ սպարտակիադայում

Մեդալների առատ բերքահավաք

Մինսկ. Այստեղ ավարտվեց սպարտակիադայի ծրագրով բռնցքամարտի մրցաշարը: Մեր թերթի նախորդ համարում գրել էինք, որ Հայաստանի հավաքականը նվաճել է մեկ ոսկե, մեկ արծաթե եւ 3 բրոնզե մեդալ: Մնում էր որոշել, թե 48 կգ քաշային կարգում ով էր դառնալու չեմպիոն, բազմափորձ ու տիտղոսակիր Նշան Մունչյանը, թե նրա երիտասարդ թիմակից Ալեքսան Նալբանդյանը: Ընթացիկ մրցաշրջանում նրանք արդեն մեկ անգամ հանդիպել են միմյանց հետ: Այն ժամանակ հաղթել էր Նշան Մունչյանը, այս անգամ հաջողությունն ուղեկցեց Ալեքսան Նալբանդյանին, որն էլ առաջին անգամ նվաճեց ԽՍՀՄ ժողովուրդների սպարտակիադայի չեմպիոնի կոչումը:

Դոնեցկ. Բռնցքամարտիկներից էստաֆետն ընդունեցին ծանրորդները: Այստեղ վերելքով հանդես եկան այդ մարզաձեւի մեր ամենատիտղոսակիրները՝ սեուլյան օլիմպիադայի չեմպիոն Օքսեն Միրզոյանը (56 կգ) եւ աշխարհի ու եվրոպայի նախկին չեմպիոն Իսրայել Միլիտոսյանը (67,5 կգ), որոնք մեդալների իրենց հարուստ պաշարին ավելացրին նաեւ 10-րդ սպարտակիադայի չեմպիոնի կոչումը:

Սպասվում էր, որ նման պատվի կարժանանա նաեւ ԽՍՀՄ եռակի չեմպիոն Մայիս Մաթեւոսյանը (52 կգ), սակայն նրա ճանապարհը փակեց լվովցի մեր հայրենակից Ն. Տոնյանը: Մաթեւոսյանն այս անգամ բավարարվեց արծաթե պարգեւով:

Կիեւ. Այստեղ ավարտված սպարտակիադայի ծրագրով թեթեւատլետիկայի մրցաշարում աշխարհի փոխչեմպիոն, եվրոպայի ռեկորդակիր, հեռացատկորդ Ռոբերտ Էմմիյանն իր համար համեստ 8 մ արդյունքով բավարարվեց 3-րդ տեղով:

Նիժնի Նովգորոդ. Սեղանի թենիսիստներն էլ ավարտեցին իրենց ելույթները: Այստեղ էլ մեր հանրապետության ներկայացուցիչներն անմասն չեղան մեդալներից:

Սամվել Վարդանյանը տղամարդկանց մենախաղերում դարձավ 3-րդ մրցանակակիր, իսկ զուգախաղերում ընկերակցելով Բագրատ Եզեկյանին, նույնպես արժանացավ բրոնզե պարգեւի:

Սոչի. Առագաստանավորդների մրցաշարում «Լեհեր» դասի առագաստակիր տախտակ մրցածեւում գերազանց հանդես եկավ երեւանցի Վիկտոր Այվազյանը, որը նույնպես նվաճեց սպարտակիադայի չեմպիոնի կոչումը:

Մեր հանրապետությունը ներկայացնող բանակային Յուրի Գոնչարովը «Ֆլայինգ հոլանդացի» դասում արժանացավ բրոնզե պարգեւի:

Դնեպրոպետրովսկ. Այստեղ կայացած սպարտակիադայի ծրագրով ջրացատկորդների մրցաշարն անցկացվեց առանց Հայաստանի պատվիրակների: Բանն այն է, որ թռիչքի չլինելու պատճառով մեր մարզիկ-մարզուհիները չկարողացան մեկնել մրցավայր եւ ստիպված օդակայանից վերադարձան տուն: Այդ այն դեպքում, որ ավանդույթի համաձայն մեր ջրացատկորդները միշտ էլ տոն տվողների թվում են եղել: Զարմանալու ոչինչ չկա. մեր օրերում նման բաները սովորական երեւույթ են դարձել:

Ազով. Շարունակում են վերելքով հանդես գալ տղամարդ մեր ճատրակորդները: Հայաստանի հավաքականը խմբային մրցաշարում 36 հնարավորից վաստակեց 22,5 միավոր, գրավեց առաջին տեղը եւ առաջին անգամ մտավ գլխավոր եզրափակիչ, որտեղ վիճարկելու է 1-ից 6-րդ տեղերը:

Սպարտակիադայի չեմպիոնի կոչման համար պայքարելու են նաեւ ՌՍՖՍՀ-ի, Մոսկվայի, Ուկրաինայի, Ուզբեկստանի եւ Բելոռուսիայի հավաքականները:

Թիմերը նախորդին վճռական մրցաշարը սկսեցին «ոսկե» միավորների հետեւյալ պաշարով.

1. Ուկրաինա - 8
2. Հայաստան - 6,5
3. ՌՍՖՍՀ - 6,5
4. Մոսկվա - 5
5. Բելոռուսիա - 5
6. Ուզբեկստան - 5

Կանանց մեր ընտրանին խմբային մրցաշարում 24 հնարավորից վաստակեց 12 միավոր եւ հիմա վիճարկում է 7-ից 12-րդ տեղերը:

Սպասելիքները չարդարացան

Վարշավայում տեղի ունեցած մինչեւ 14 տարեկան աղջիկների ճատրակի աշխարհի առաջնության հաղթողի հավակնորդների թվում էր նաեւ երեւանցի Էլինա Դանիելյանը: Ցավոք, սպասելիքները չարդարացան: Էլինան 11 հնարավորից վաստակեց 7,5 միավոր եւ բաժանեց 3-5-րդ տեղերը:

Ոսկե մեդալը նվաճեց մինչեւ 12 տարեկան ճատրակորդուհիների աշխարհի անցյալ տարվա չեմպիոնուհի Կորինա Պեպտան (Ռումինիա):

Նույն տարիքային խմբի աշխարհի անցյալ տարվա չեմպիոնուհի Դիանա Դարչիան (Թբիլիսի) այս անգամ բավարարվեց 2-րդ տեղով:

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Իրանը շարունակում է հետապնդել Սալման Ռուշդիին

«Սատանայական բանաստեղծությունների» նոր զոհերը

«Սատանայական բանաստեղծությունների» գրքի հեղինակ Սալման Ռուշդին ուրբաթ օրը կոչ արեց Թեհրանի իսլամական վարչակարգին [illegible]

Դատավճիռները [illegible]

[illegible] 1992 թ. [illegible] 10 [illegible] 3,9 տոկոս [illegible] խարհում։ Անդրադառնալով բնակչության աճի կարգավորման հարցին, նախարարը նշեց, թե իսլամը չի հանդուրժում աբորտը եւ խրախուսում է իշխանության կանխումը։ Նա ավելացրեց, որ պետությունը մատչելի գներով, եւ շատ դեղատներում նույնիսկ անվճար հակաբեղմնավորման միջոցներ է տրամադրում կանանց։ Նշենք, թե վերջին շրջանում կանայք արգանդափողերը փակելու, իսկ տղամարդիկ կամավոր ամորձատվելու համար, հաճախ են դիմում հիվանդանոցներին։ Հիշեցնենք, որ Իմամ Խոմեյնին մի ֆեթվայով (վճռով) թույլատրել է ամլացումը։

Բողոքի ցույցեր Թեհրանում

Անցյալ շաբաթվա վերջին թեհրանցիները, մասնակցելով բազմամարդ ցույցերի, արտահայտեցին իրենց դժգոհությունը քաղաքային տրանսպորտի փոխադրավարձի 500 տոկոս թանկացման դեմ։ Այս բողոքի ցույցի մասին առաջին անգամ տեղեկացրեց Ֆրանսիական լրատվական գործակալությունը։ Հաջորդ օրը մի հաղորդագրությամբ հանդես եկավ նաեւ *«Ռոյթըր»* լրատվական գործակալությունը, որից հետո միայն արձագանքեցին նաեւ իրանական թերթերը։

Ըստ «Ռոյթըրի», այս բողոքի ցույցը Ռաֆսանջանիի կառավարության երկու տարիների ընթացքում ամենամեծն է, որը տեւել է շուրջ մեկ ժամ։

Իրանական *«Ջահան-է Էսլամ»* թերթն անդրադառնալով բողոքի ցույցերին, նշեց, որ ժողովուրդը դժգոհ է գների բարձրացումից։ Թերթը միեւնույն ժամանակ հարց է տալիս, թե արդյոք բանվորը կարո՞ղ է գների նման աճի պայմաններում ծայրը ծայրին հասցնել։ Միր Հոսեյն Մուսավիի կառավարությունը, ավելացրեց «Ջահան-է Էսլամը», նույնիսկ պատերազմի պայմաններում ձեռնպահ մնաց գների բարձրացումից, իսկ այժմ, երբ ո՛չ ռազմական դրություն է, ո՛չ էլ ռազմական բյուջեի անհրաժեշտություն կա, օրեցօր աճում են գները։

«Ջոմհուրի-է Էսլամի» թերթն այդ կապակցությամբ նշեց, որ ժողովրդի քննարկմանը չարժանացած բոլոր նախագծերը դատապարտված են ձախողման։ Ըստ թերթի, երկրի իշխանությունները փորձում են բյուջեի ճեղքվածքը ծածկել գների բարձրացումով։

«Էթթելաաթ» եւ *«Ջոմհուրի-է Էսլամի»* թերթերի թղթակիցներին տված հարցազրույցում քաղաքային տրանսպորտի պետ Մոհամմադ Ալի Թարաֆան նշեց, որ փոխադրավարձի թանկացումը պայմանավորված է վառելանյութի գների բարձրացումով։

ԳԱ

«Դեմոկրատական Ռուսաստանը» հայ-ադրբեջանական կոնֆլիկտի առնչությամբ

«Դեմոկրատական Ռուսաստան» պառլամենտական դաշինքը, որի կազմում, Ռուսաստանի ժողովրդական պատգամավորների համագումարում տեղի ունեցած պառակտումից հետո մնացել են 4 ֆրակցիա՝ բուն «Դեմոկրատական Ռուսաստան»-ը, անկուսակցականները, «Բանվորական Միություն»-ը եւ «Կոմունիստները հանուն դեմոկրատիայի», երեքշաբթի, հուլիսի 16-ին ընդունեց հայտարարություն՝ Ադրբեջանի եւ Հայաստանի սահմանագծում տեղի ունեցած իրադարձությունների եւ Միութենական պայմանագրի առաջիկա ստորագրման կապակցությամբ։ Հայտարարության մեջ ասվում է, որ «Դեմոկրատական Ռուսաստանը» ներկա ժամանակ հնարավոր չի գտնում որեւէ պայմանագիր ստորագրել, եթե դրան մասնակցում է պատերազմող կողմերից մեկը, քանի որ դա կնշանակեր պատերազմի մեջ ներքաշել Ռուսաստանը։

«Դեմոկրատական դաշինքը անհրաժեշտ է գտնում Միութենական պայմանագրի ստորագրումը պայմանավորել հետեւյալով. Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ նախապես պայմանագիր ստորագրել՝ Լեռնային Ղարաբաղի վերաբերյալ, դադարեցնել հայ բնակչության բռնագաղթը եւ երկու կողմերի բոլոր պատանդներին հանձնել միութենական իշխանության մարմիններին, ապահովել ոչ բնիկ, այդ թվում նաեւ ռուսալեզու բնակչության անվտանգությունը եւ իրավունքները, մտցնել միութենական ներքին զորքերի գործողությունները հանրապետությունների կողմից վերահսկելու մեխանիզմ, որպեսզի բացառվի նրանց որեւէ օգտագործումը ազգամիջյան ընդհարումները կարգավորելու գործում, բացի ընդհարվող կողմերը բաժանելուց։ ■

Ռուսաստանի խորհրդարանի նախագահի ընտրությունների հերթական փուլն ավարտվեց անարդյունք

Ռուսաստանի ժողովրդական պատգամավորների համագումարում, երեքշաբթի օրը կայացած կրկնակի քվեարկության ժամանակ, Ռուսաստանի Գերագույն խորհրդի նախագահի պաշտոնի երկու թեկնածուներից եւ ոչ մեկը չհավաքեց ընտրվելու համար անհրաժեշտ ձայների քանակը՝ 531։ Սերգեյ Բաբուրինը ստացավ 458 ձայն, Ռուսլան Խասբուլատովը՝ 414։

Հերթական փուլի առաջին անարդյունք քվեարկությունը տեղի էր ունեցել երկուշաբթի օրը։

Այժմ համագումարը պետք է նորից լուծի խորհրդարանի ղեկավարի ընտրությունների հարցը։ ■

«Կլոր սեղան-Ազատ Վրաստան» դաշինքը քննադատում է ընդդիմության ղեկավարին

«Կլոր սեղան - Ազատ Վրաստան» կառավարող դաշինքի ղեկավարներից մեկը՝ Թեյմուր Քորիձեն, հանդես է եկել Վրաստանի ընդդիմադիր ազգային կոնգրեսի ղեկավարներից մեկի, հանրապետության Ազգային դեմոկրատական կուսակցության նախագահ Գեորգի Ճանտուրիայի, հուլիսի 9-ին Մոսկվայում մամլո ասուլիսի ժամանակ կատարած արտահայտությունների քննադատությամբ։

Մամլո ասուլիսի հեռարձակումից հետո, Քորիձեն, հանդես գալով Վրաստանի հեռուստատեսությամբ, Ճանտուրիայի արտահայտությունները որակեց որպես «հիվանդ մարդու զառանցանք»։

Գ. Ճանտուրիան Մոսկվայում կայացած մամլո ասուլիսում պնդում էր, որ Վրաստանում կոմունիստական մաֆիան գործում է «Կլոր սեղան - Ազատ Վրաստան» կառավարող քաղաքական դաշինքի պատյանի տակ, իսկ հանրապետության նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիան Կրեմլի դրածոն է։ Ճանտուրիան հայտարարեց նաեւ, որ Վրաստանի նախագահի ընտրությունների արդյունքները կեղծված են։ Նրա կարծիքով, Գամսախուրդիան վրաց-օսեթական բախումը հրահրողներից մեկն է։

Վրացական ընդդիմության ղեկավարներից մեկը հայտարարել է, թե Վրաստանում խախտվում են մարդու իրավունքները։ Նա հաղորդել է, որ հանրապետության բանտերում գտնվում են 76 քաղաքական բանտարկյալներ։

Թ. Քորիձեն, մեկ ժամից ավելի տրամադրելով Ճանտուրիայի արտահայտություններին, ոչ մի խոսք չասաց այդ 76 բանտարկյալների մասին։ ■

Բելոռուսիայի վարչապետը անընդունելի է համարում Միութենական պայմանագրի ստորագրման ձգձգումը

Բելոռուսիայի վարչապետ Վյաչեսլավ Կեբիչը նորից հայտարարեց, որ Միութենական պայմանագրի ստորագրման կողմնակիցն է։

«Մենք,- ասաց Կեբիչը երկուշաբթի Մինսկում կայացած մամլո ասուլիսում,- *այսօր չենք կարող ապրել առանց Միության, եւ ինձ հիմա անհանգստացնում է միայն այն փաստը, որ ճանապարհը դեպի Միութենական պայմանագիր շատ դժվար է, ձանր եւ երկար։ Ես կարծում եմ, որ ավելի վատ կլինի, եթե Միութենական պայմանագրի ստորագրումը ձգձգվի»,* նշեց նա։

«ԻՖ»-ի թղթակցի այն հարցին, թե կարելի՞ է, արդյոք, դրական համարել Նովո-Օգարյովոյում տեղի ունեցած հանրապետությունների ղեկավարների վերջին հանդիպման արդյունքները, Կեբիչը դրականորեն պատասխանեց։ Ընդ որում, նա նշեց, որ այդ հանդիպումից հետո պայմանագրի նախագծի մեջ ի հայտ եկան վերապահումներ, որոնք նախկինում չկային։ Կեբիչը մտահոգություն հայտնեց այն առիթով, որ այդ վերապահումներն անում են այն հանրապետությունները, որոնք «նախկինում համարվում էին հուսալի»։ ■

Այազ Մութալիբովն առաջադրվել է Ադրբեջանի նախագահության թեկնածու

Հուլիսի 15-ին ԽՄԿԿ ԿԿ Քաղբյուրոյի անդամ, Ադրբեջանի Կոմկուսի ԿԿ առաջին քարտուղար Այազ Մութալիբովը առաջադրվել է հանրապետության նախագահության թեկնածու։ Նրա թեկնածությունն առաջադրել է Ադրբեջանի Կոմկուսի ԿԿ եւ վերահսկիչ վերստուգող հանձնաժողովի միացյալ պլենումը։

Սեպտեմբերի 8-ին կայանալիք հանրապետության նախագահի առաջին ընտրությունները կանցկացվեն գաղտնի քվեարկությամբ՝ համընդհանուր, հավասար, ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա։ Նախագահը կընտրվի 5 տարի ժամկետով։ Նախագահ կարող է լինել հանրապետության քաղաքացի, որը 35-65 տարեկան է եւ բնակվում է Ադրբեջանում՝ ոչ պակաս, քան 5 տարի։ ■

Յակուտա-թուրքական ընկերություն

Հուլիսի 15-ին Յակուտիայում տեղի ունեցավ ՍԱԽԱ-Թուրքիա բարեկամության ընկերության հիմնադիր կոնֆերանսը։ Հաստատվեց Յակուտիայի այդ նոր հասարակական կազմակերպության կանոնադրությունը, եւ ընտրվեց վարչություն։ Ընկերությունը մտադիր է աջակցել երկու ժողովուրդների ամենալայն շփումներին, փոխշահավետ համագործակցության զարգացմանը առեւտրի, գիտության եւ մշակույթի, սպորտի եւ տուրիզմի ասպարեզներում։ Հիմնադիր կոնֆերանսին մասնակցում էին ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի թուրքական ազգային կոմիտեի անդամ, Անկարայի համալսարանի պրոֆեսոր Ֆաթմա Սեմա Բուրութչուն, որը Յակուտսկ էր ժամանել որպես տեղի համալսարանի պատվավոր հյուր։ ■

Լուրերը՝ Interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

Թուրքական արեւելքի խնդիրներ, նոր կառավարությունը եւ Կիպրոսի հարցը

Գյուղերն արեւելքում դատարկվում են

«Թերջուման»-ը, հենվելով Անատոլիական [...]լրատվական գործակալության վրա, հաղորդում է, որ Թուրքիայի արեւելյան շրջաններում [գյ]ուղերն օրըստօրե դատարկվում են։ Նկատի [ու]նենալով նյութի հետաքրքրականությունը, [ա]յն թարգմանաբար ներկայացնում ենք ընթերցողի ուշադրությանը։

Էրզրում, «Թերջուման», հուլիսի 5. 100-ից պակաս բնակչություն ունեցող գյուղերի թիվը Արեւելյան Անատոլիայում հասել է 1390-ի, որը ընդհանուր քանակի 22 տոկոսն է կազմում։ Այդ մասին հայտարարել է Էրզրումի Աթաթուրքի անվան համալսարանի աշխարհագրական գիտությունների ամբիոնի պրոֆեսոր Հայաթի Դողանայը։ Նրա հաշվարկներով, Արեւելյան Անատոլիայի 6193 գյուղերում մինչեւ 500 բնակչություն ունեցողները ընդհանուր ծավալի 68 տոկոսն են։

Պրոֆեսոր Դողանայը նշել է, որ բնակչության աճը Թուրքիայի գյուղական շրջաննե[րում] համազոր լինելով հանդերձ 47 տոկոսի, [...]թիվը երկրի արեւելյան շրջաններում նու[...] 10 տոկոսի չի հասնում։ Դողանայը գրե[...]է, որ դրա պատճառը բնական ցածր աճը [...]րի տեմպերը Արեւելյան Անատոլիայում [...]ամենաս բարձր են Թուրքիայի ընդհանուր աճից), այլեւ պարբերաբար կատարվող [ար]տագաղթերը։ Պրոֆեսոր Դողանայի կարծիքով արտագաղթի պատճառը սոցիալական ծառայությունների բացակայությունը չէ, քանի որ այդ գյուղերը ճանապարհներով կապված են այլ շրջանների հետ, սպասարկվում խմելու ջրով եւ էլեկտրաէներգիայով, ու[...]տրոց։ Ընդ որում արտագաղթի հետեւան[...]ուցիչների թիվը գյուղական նախա[...]ան դպրոցներում այնքան է նվազել, [...]ձախ 20-ից չի գերազանցում։ *[...]յան Անատոլիայի 1390 գյուղերում, [...] Դողանայը, բնակչության միջին խը[...]ը նույնիսկ 100 մարդու չի հասնում։ Երբ այսպես շարունակվի, ապա գյուղերը ամբողջությամբ կդատարկվեն»։*

Պրոֆեսոր Դողանայը հետզհետե նոր թափ ստացող արտագաղթի կասեցման համար պետությանն առաջարկել է ձեռնարկել մի շարք միջոցառումներ եւ ասել է. *«Հողագործությունն ու անասնապահությունը, որով ավանդաբար զբաղվում է գյուղացիությունը, ուժասպառ է անում նրանց։ Հետեւաբար, տեղի երիտասարդների համար գրավիչ զբաղմունք չի կարող լինել։ Իսկ վերջիններս այլ աշխատանք որոնելու նպատակով ստիպված հեռանում են իրենց գյուղերից»։*

Վստահության քվե Մեսութ Յըլմազի կառավարությանը

«Թերջուման»թերթը իր նախորդ համարներում անդրադառնալով Մեսութ Յըլմազի կաբինետին, այն հույսի կառավարություն էր անվանել։ Նույն թերթը մեկ այլ համարում տեղ է տվել Յըլմազի կառավարության վերաբերյալ Թուրքիայի նախկին վարչապետներից Բյուլենթ Էջեվիթի հետեւյալ գնահատականին. *«Կառավարությունը նոր է կազմավորվել։ Նրա գործունեությունը գնահատելու համար ժամանակ է պետք։ Մեսութ Յըլմազն իր լուրջ, սառնասիրտ եւ զուսպ կեցվածքով, որպես քաղաքական գործիչ հաջողությունների հասավ արտգործնախարարի պաշտոնում։ Սակայն չպետք է մոռանալ, որ նա այդ պաշտոնում դիվանագետի դեր էր կատարում։ Իսկ թե ինչքա՞ն կհաջողվի նրան նույն հատկանիշները դրսեւորել քաղաքականության մեջ, կամ այդ հատկանիշները ինչքանո՞վ կարդարացնեն իրենց, երբ Յըլմազն արդեն զբաղեցնում է վարչապետի պաշտոնը, դժվար է ասել։ Կապրենք, կտեսնենք։ Համենայն դեպս, նա այդ հատկանիշներով այնքան էլ, օրինակ, աչքի չէր ընկել, զբաղեցնելով մշակույթի եւ զբոսաշրջության նախարարի պաշտոնը»։*

Ի դեպ նշենք, որ Յըլմազի կառավարության ծրագիրը ներկայացված լինելով Թուրքիայի Ազգային Մեծ ժողովի քննարկմանը, գրեթե չի տարբերվում նրա նախորդի՝ Աքբուլութի կառավարության ծրագրից։ Այնուամենայնիվ, Մեսութ Յըլմազը մեջլիսի հուլիսի 5-ի նիստում, ստանալով 265 ձայն (153 դեմ) արժանացավ վստահության քվեի։ «Հյուրրիյեթ» եւ «Թերջուման» թերթերը, անդրադառնալով այդ հարցին, նշում են, որ դա նոր վարչապետին մեծապես հաջողվել է նախագահ Թուրգութ Օզալի անմիջական աջակցության շնորհիվ։ Վերջինս, որը ամառային հանգիստն էր անցկացնում ծովափնյա քաղաք Մարմարիսում, վստահության քվեի նախօրյակին, ընդհատելով արձակուրդը, ժամանել էր Անկարա եւ իր ամբողջ հեղինակությամբ նպաստել Յըլմազի հաջողության համար։

Կիպրոսը բողոքարկում է ընդդեմ Թուրքիայի

Հույները Կիպրոսի հարցի առնչությամբ Թուրքիայի դեմ բողոք են ներկայացնում Եվրոպայի անվտանգության եւ համագործակցության կոնֆերանսին։ Ըստ «Թերջուման»-ի, Աթենքն այդ կապակցությամբ Կիպրոսի վարչակարգի առաջ կանաչ լույս է վառել։ Բողոքարկման հարցը քննության է առնվել Հունաստանի վարչապետ Կոնստանտինոս Միցոտակիսի Կիպրոս կատարած այցի ժամանակ։ Բողոքի տեքստում, ելնելով Կիպրոսի գրավման փաստից, դատապարտվում է Թուրքիայի նվաճողական քաղաքականությունը։ «Թերջուման»-ը ենթադրում է, որ բողոքարկելու մասին որոշումը Կիպրոսում կայացել է նախագահ Գեորգիոս Վասիլիուի գլխավորությամբ Նիկոսիայում գումարված համահունական խորհրդակցության ժամանակ, որը գաղտնի էր պահվել մամուլից։ Հասկանալի, թերեւս, այն է, որ հույների բողոքարկումը տեղի է ունենում Ջորջ Բուշի Անկարա կատարելիք այցի նախօրեին։ Դա պատահական չէ, քանի որ ենթադրվում է, թե ԱՄՆ-ի նախագահը Կիպրոսի հարցում ճնշում գործադրի Թուրքիայի վրա։ Օրինակ, հենց նույն «Թերջուման»-ը հուլիսի 5-ի համարում հրապարակելով «Բուշ, մեզ բարեկամի պես պահիր» հոդվածը, մի անգամ եւս արտահայտում է Թուրքիայի անհանգստությունը ենթադրվող ճնշումների առնչությամբ։

Հ. ՉԱԽՐՅԱՆ

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Պատվեր՝ 69149
«Macintosh» համակարգչային շարվածքը՝ Ռ.Ա.Կ. մամլոյ եւ տեղեկատուութեան կեդրոնի

digitised by A.R.A.R.@